DOĞU TÜRKİSTAN SOYKIRIMI

RAPOR

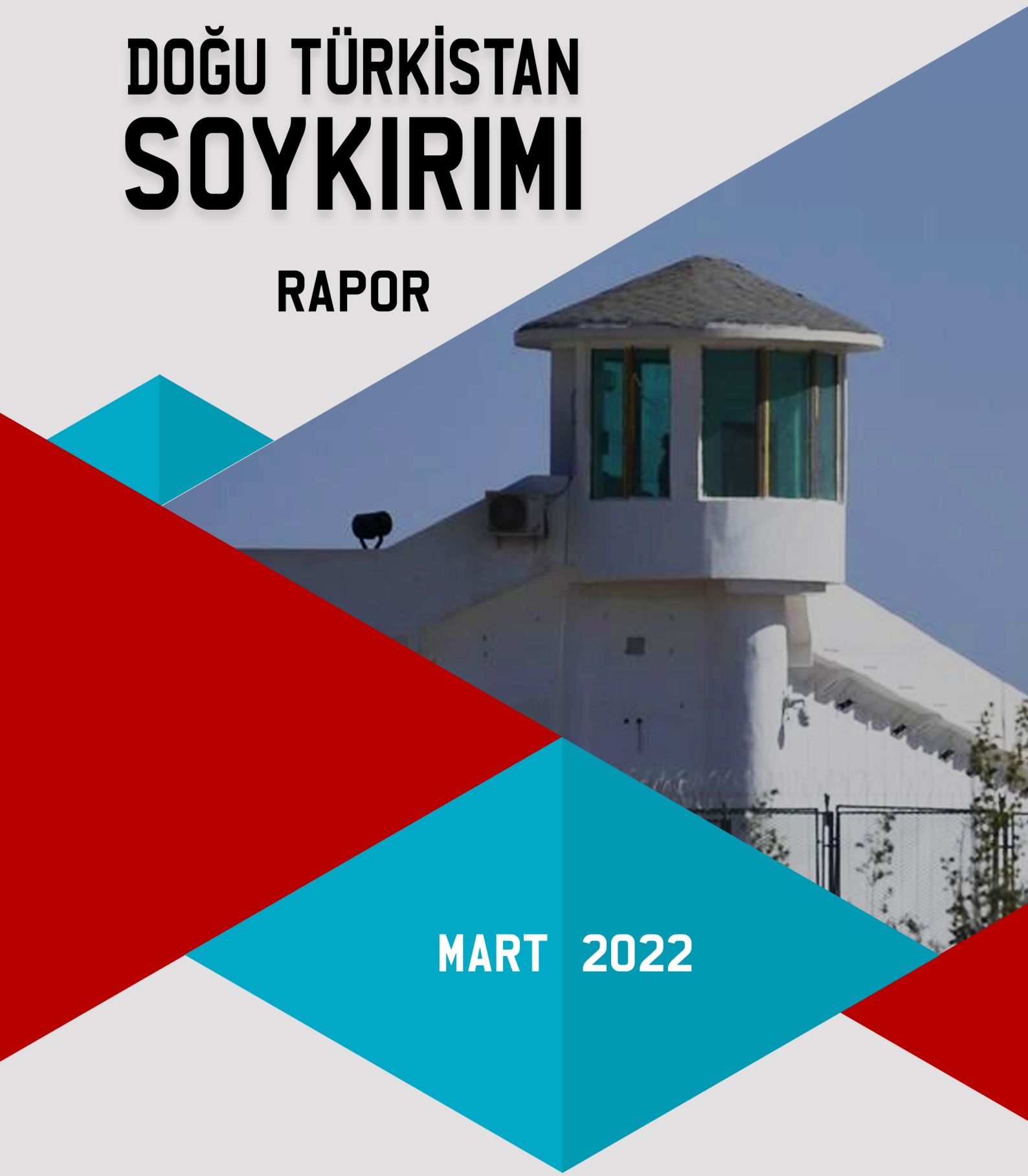

MART 2022

ETHR
DOĞU TÜRKİSTAN İNSAN HAKLARI İZLEME DERNEĞİ
شەرقىي تۈركىستان ئىنسان ھەقلىرى كۆزىتىش جەمئىيتى
EAST TURKISTAN HUMAN RIGHTS WATCH ASSOCIATION
مرصد تركستان الشرقية لحقوق الإنسان

Resmî Rapor
Doğu Türkistan Soykırımı Raporu
Mart 2022

Tüm hakları saklıdır. Yayıncı izni olmaksızın, kısmen de olsa elektronik ve mekanik herhangi bir yöntemle çoğaltılamaz ve iletilemez. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Referans için: ETHR, Doğu Türkistan Soykırımı Raporu, ETHR, Mart 2022.

ETHR
DOĞU TÜRKİSTAN İNSAN HAKLARI İZLEME DERNEĞİ
شەرقىي تۈركىستان ئىنسان ھەقلىرى كۆزىتىش جەمئىيىتى
EAST TURKISTAN HUMAN RIGHTS WATCH ASSOCIATION
مرصد تركستان الشرقية لحقوق الإنسان

Doğu Türkistan İnsan Hakları İzleme Derneği
Karagümrük Mah. Sarmaşık Sok. No:43 Fatih, İstanbul, Türkiye
www.ethrw.org | info@ethrw.org

1. Bölüm: Tarihî Arka Plan

1 RAPOR HAKKINDA

2 1.1. Çin İşgaline Kadar Doğu Türkistan

2 1.2. 1949 Doğu Türkistan'ın İşgali ve Hak İhlallerinin Başlaması

3 1.3. Kültür Devrimi Döneminde Doğu Türkistan (1966-1976)

4 1.4. Doğu Türkistan'da Gerçekleşen Katliamlar

5 1.5. Doğu Türkistan'da Toplama Kampları ve Hak İhlalleri

2. Bölüm: SOYKIRIM TANIMI ve UNSURLARI

9 2.1. BM'nin Soykırım Tanımı

9 2.2. Soykırımın Uluslararası Ceza Mahkemelerinde Tanımı

9 2.2.1. Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTR)

10 2.2.2. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY)

11 2.2.3. Kamboçya Mahkemesi (ECCC)

11 2.2.4. Uluslararası Ceza Mahkemesi, Roma Statüsü

12 2.3. Soykırım Suçlarının Uluslararası Ceza Mahkemelerinde Yargılanma Süreçleri

12 2.3.1. Kamboçya Soykırımı

13 2.3.2. Bosna Soykırımı

14 2.3.3. Arakan Soykırımı

14 2.4. Doğu Türkistan'daki Soykırımın Unsurları

14 2.4.1. Çin ve Soykırım Kastı

16 2.4.2. Fiillerin Uygurlara ve Diğer Türk Kökenli Halklara Yönelik Olması

17 2.4.3. Uygurlar Başta Olmak Üzere Müslümanların İnancına Yönelik Olması

3. Bölüm: ÇİN'NİN DOĞU TÜRKİSTAN'DA İŞLEDİĞİ SOYKIRIM SUÇLARI

21 3.1. Grup Üyelerini Öldürmek

21 3.1.1. Toplama kamplarında ölümler yaşanıyor mu?

22 3.2. Grup Üyelerine Ciddi Fizikî veya Zihinsel Zarar Vermek

23 3.2.1. Doğu Türkistanlıların uğradığı fiziksel zararlar nelerdir?

24 3.2.2. Doğu Türkistanlıların uğradığı zihinsel zararlar nelerdir?

24 3.3. Grup Üyelerini Tamamen ya da Kısmen Fiziksel Yok Oluşa Götürecek Yaşam Şartlarına Tabi Tutmak

25 3.4. Gruptaki Doğumları Kasıtlı Olarak Engellemek

25 3.4.1. Doğu Türkistanlıların doğumları kasıtlı olarak engelleniyor mu?

25 3.5. Grubun Çocuk Üyelerini Zorla Başka Bir Gruba Transfer Etmek

26 3.5.1. Doğu Türkistanlıların çocukları başka bir gruba zorla transfer ediliyor mu?

4. Bölüm: YEREL ve ULUSLARARASI MEKANİZMALAR

29 4.1. Yerel Mahkemeler

29 4.1.1. Çin yerel mahkemelerinde dava açılabilir mi?

29 4.1.2. Çin adalet sistemi hesap soruyor mu?

30 4.2. Uluslararası Mekanizmalar

30 4.2.1. Uluslararası Adalet Divanı'nda bir devlet Doğu Türkistan'daki soykırımdan dolayı Çin'e karşı dava açabilir mi?

31 4.2.2 Ülkelerin Çin'e karşı dava açmaktan geri durmalarının sebebi nedir?

32 4.2.3. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde dava açılması mümkün mü?
32 4.2.4. Bağımsız bir Doğu Türkistan mahkemesi nasıl kurulur?
33 4.3. Diğer Adalet Mekanizmaları
33 4.3.1. Diğer ülkelerin yerel mahkemelerinde evrensel yargı prensibine dayanarak dava açılabilir mi?
33 4.4. Doğu Türkistan'daki Soykırımı Tanıyan Ülke Parlamentoları

SONUÇ, TAVSİYELER ve KAYNAKÇA

35 Sonuç
36 Tavsiyeler
40 Kaynakça

Kısaltmalar

BM	Birleşmiş Milletler
HRW	Human Rights Watch – İnsan Hakları İzleme Örgütü
ÇKP	Çin Komünist Partisi
BBC	British Broadcasting Corporation - Britanya Yayın Kuruluşu
UAD	Uluslararası Adalet Divanı
UCM	Uluslararası Ceza Mahkemesi
SPC	Statistical Proses Control - İstatistiksel Süreç Kontrolü
CHRD	Chinese Human Rights Defenders – Çinli İnsan Hakları Savunucuları
ICTR	International Criminal Tribunal for Rwanda- Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi
ICTY	International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia - Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi
ECCC	Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia - Kamboçya Mahkemesi
KKP	Kamboçya Komünist Partisi
JEC	Joint Criminal Enterprise – Müşterek Suç Girişimi
ASPI	Australian Strategic Policy Institute - Avustralya Stratejik Politika Enstitüsü

1.BÖLÜM

TARİHÎ ARKA PLAN

RAPOR HAKKINDA

Raporda öncelikle Doğu Türkistanlıların ataları tarafından bölgede kurulan devletlerden kısaca bahsedildikten sonra Doğu Türkistan'ın 1879'da Çin merkezli Mançu Hanedanlığı tarafından işgal edilişinden başlayarak Mançu idaresi (1911'e kadar), Militan Çinlilerin hâkimiyeti (1911-1945), Guomindang yönetimi (1945-1949) ve komünist idaresi (1949'dan günümüze) altında bölgenin durumu ortaya konmuştur. Ardından, Çin Komünist Partisi'ne bağlı orduların 1949 Ekim ayında Doğu Türkistan'ı işgal etmesiyle artan temel hak ve özgürlük ihlalleri ve gün geçtikçe ağırlaşan asimilasyon süreci ele alınmıştır. Özellikle 2017'den itibaren artarak devam eden ve devlet gücüyle yürütülen sistematik soykırım süreci anlatılmıştır.

Tarihî arka plan bilgilendirmesinin ardından, Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi, Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi, Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi, Kamboçya Mahkemesi ve Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü gibi çeşitli uluslararası hukuk otoritesinin "soykırım" tanımına yer verilmiştir. Özellikle Uluslararası Ceza Mahkemelerindeki "soykırım kastı" ve "hedef grup" kavramı Kamboçya Soykırımı, Bosna Soykırımı ve Arakan Soykırımı örnekleriyle izah edilmiştir. Bunlara ilaveten Doğu Türkistan'da devam eden soykırımda, soykırım suçu unsurlarından hangilerinin yaşandığı gösterilmiştir.

Çin idari yönetiminin Doğu Türkistan'daki uygulamalarıyla soykırımın maddi unsurlarını teşkil ettiği, açık olarak soykırım kastında bulunduğu ve hedef grup olarak Uygurlar başta olmak üzere diğer Müslüman Türklerin hedef alındığı kanıtlanmaya çalışılmıştır. Peşi sıra öldürmek, fiziksel ve zihinsel zarar vermek, grup içerisindeki doğumları engellemek, yaşam şartlarını zorlaştırmak, çocukları zorla başka bir gruba transfer etmek gibi soykırım suçunun maddi unsurlarının Uluslararası Ceza Mahkemelerindeki tanımı verilmiştir. Bununla birlikte Çin idari yönetiminin Doğu Türkistan'da işlediği soykırım suçları muadili soykırım dayanaklarıyla, mahkeme kararlarıyla, soruşturma esaslarıyla ve yorumlarıyla mukayese edilerek ÇKP otoriter rejiminin işlediği soykırım suçlarının detayları ele alınmıştır.

Ardından, Çin'in yargı sistemi ve Çin'de soykırım davası açmanın hukuki olarak mümkün olup olmadığı anlatılmıştır. Uluslararası hukuk mekanizmaları olan Uluslararası Adalet Divanı ve Uluslararası Ceza Mahkemesinde Çin'e karşı soykırım davası açma yöntemleri ve şartları örneklerle incelenmiştir. Bağımsız bir Doğu Türkistan mahkemesinin kuruluş şartları, avantajları ve dezavantajları açıklanmıştır. Evrensel yargı prensibine dayanarak Çin'e karşı dava açmanın imkânları gözden geçirilmiştir. Son olarak günümüze kadar Çin'in Doğu Türkistan'da yaptığı soykırımı tanıyan ülkelerin aldığı kararlar listelenmiştir.

Raporun son bölümünde ÇKP hükümeti ve Çin halkı başta olmak üzere BM, Avrupa Birliği gibi bölgesel ve küresel kurumlara ve dünya kamuoyuna Çin'in Doğu Türkistan politikalarının soykırım olarak tanınması, soykırımı durdurmak için harekete geçilmesi ve Çin'in soykırım suçunun mahkemelerde ve adalet divanlarında yargılanması için tavsiyelerde bulunulmuştur.

1.1. Çin İşgaline Kadar Doğu Türkistan

19. yüzyılın ortalarına kadar Doğu Türkistan coğrafyasında yaşayan Türkler çok sayıda devlet kurmuştur. Yazılı kaynaklar milattan önceki dönemlerden Türklerin kitlesel olarak İslam'ı kabul ettiği döneme kadar olan süreçte Doğu Türkistan'da sırasıyla Hun, Ak Hun, Göktürk ve Uygur devletlerinin kurulduğunu aktarmaktadır. 840'ta Uygur Kağanlığı'nın yıkılışının ardından Uygurlar ve idaresindeki kabileler iki farklı bölgeye göç etmiş, bir kısmı Çin seddinin güneyinde Gangzhou Uygur Kağanlığını (848-1036) kurarken diğerleri Doğu Türkistan sınırları içindeki Türk boyları ile Koçu Uygur Kağanlığını (843-1209) kurmuştur. Hunlar döneminden itibaren Doğu Türkistan bölgesinde yaşayan Yağma ve Karluk kabileleri diğer Türk boylarını bir araya getirerek Kaşgar'ı başkent yapan Karahanlılar Devletini (840-1212) kurmuştur. Karahanlı hükümdarı Sultan Satuk Buğra Han'ın 10. yüzyılın ortasında İslam'ı kabul etmesi Türkistan bölgesinde İslam dininin hızla yayılmasını ve Türklerin kitleler halinde Müslüman olmasını sağlamıştır.[1] Sonrasında Cengiz İmparatorluğu, Çağatay Hanlığı ve Yarkent Hanlığı Doğu Türkistan'da hâkimiyet sürmüştür. 18.yüzyılda Cungarlarla savaşan Mançu imparatorluğu önce Doğu Türkistan'ın kuzeyini ardından 1759 yılında tüm Doğu Türkistan'ı işgal etmiştir. Doğu Türkistan halkı Çin işgaline karşı yaklaşık bir asır boyunca direniş göstererek 1865'te Yakup Han liderliğinde Çin kuvvetlerini Doğu Türkistan'dan atmayı başararak Kaşgar Emirliğini kurmuştur. Kaşgarya olarak da adlandırılan Kaşgar Emirliğine Osmanlı devletinden mühimmat ve asker yardımı gönderilmiştir. 1877 yılında Rusya'nın desteğini alan Çin ordusu, Doğu Türkistan'ı işgal etmek için ikinci kez harekât başlatmıştır. Yakup Han'ın 1877'deki ölümünden sonra meydana gelen iktidar mücadelesinden istifade eden Çin ordusu tüm Doğu Türkistan'ı kısa sürede işgal etmiştir. 1881'de Rusya ile Çin arasında yapılan İli Antlaşması ile Doğu Türkistan Çin yönetimine bırakılmışt ve 1882'de Doğu Türkistan'a yeni toprak anlamına gelen Xinjiang ismi verilmiştir. 1884'te ise Doğu Türkistan Çin'in bir eyaleti olarak ilan edilmiştir. 1911'de Mançu hanedanlığı yıkıldıktan sonra Doğu Türkistan Çinli militanların idare ettiği bir bölge haline gelmiştir.

Bütün bunların ardından Doğu Türkistan'da 1931 yılında tekrar ayaklanmalar başlamış ve 1933 yılında Kaşgar'da Doğu Türkistan İslam Cumhuriyeti kurulmuştur. Fakat kurulan bu Cumhuriyet, Stalin (1878-1953) yönetiminin bölgeye gönderdiği askeri birliklerin desteğiyle Çinli militan reisi Sheng Shicai (1894-1970) tarafından Şubat 1934'te kanlı bir şekilde ortadan kaldırılmıştır. Sheng Shicai 1937 ve 1941 yıllarında İslam Cumhuriyeti'nin kurucuları, âlimleri ve aydınları başta olmak üzere Doğu Türkistan halkına yönelik katliamlar gerçekleştirmiştir. Nitekim ayaklanmalar devam etmiş ve Kasım 1944'te Gulca'da Doğu Türkistan Cumhuriyeti ilan edilmiştir. Mamafih, İkinci Dünya Savaşında Sovyet Rusya ile Çin'in galip devletler arasında yer alması ve Stalin yönetiminin müdahalesi neticesinde Doğu Türkistan Cumhuriyeti 1949 senesinde Çin Komünist Partisi'nin işgali ile ortadan kaldırılmıştır. 1955 senesi ÇKP yönetimi Doğu Türkistan'a kâğıt üzerinde özerklik verdiğini ilan etse de özerklik yasası çıkartmadan baskı ve korku rejimini devam ettirmiştir. 1949'dan bu yana Doğu Türkistan Çin Halk Cumhuriyeti'ne bağlı Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi adıyla anılmaktadır.[2]

1.2. 1949 Doğu Türkistan'ın İşgali ve Hak İhlallerinin Başlaması

1949 yılında Doğu Türkistan'ı işgal eden ÇKP, 1955'te Doğu Türkistan'a Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi adını vermiş ancak özerklik verildiğini ilan etmesine rağmen ne yasa çıkarılmış ne de pratikte uygulanmıştır. Baskı rejiminden dolayı çok sayıda Doğu Türkistanlı komşu ülkele-

1. "Türk Dünyasi - Hocalar Devri-Devleti (1678–1755)". Önce Vatan Websitesi. 2011. Https://Www.Oncevatan.Com.Tr/. erişim tarihi: 10.03.2022.
2. Taşağıl. Ahmet. "Türkistan". Tdv İslâm Ansiklopedisi.

re göç etmek mecburiyetinde kalmıştır.[3] Doğu Türkistanlılar 1949'da başlayan göçlerle başta komşu ülkelere ve yoğunluklu olarak Türkiye, Suudi Arabistan ve Mısır'a yerleştiler.[4] 1959-1962 yılları arasında binlerce Uygur, Kazak ve Kırgız Türkü kitleler hâlinde başta Kazakistan olmak üzere dönemin Sovyetler Birliği'ne iltica etmiştir. Sadece 1962 yılında 60.000 civarında Doğu Türkistanlının Kazakistan'a göç ettiği bilinmektedir.[5]

ÇKP'nin Doğu Türkistan'daki işgal ve iskân politikası ilk olarak bölgede bulunan yaklaşık 200.000 kişilik Halk Kurtuluş Ordusu'nun terhis edilerek Bingtuan'ın kurulmasıyla başlamıştır. Üretim ve İnşa Birlikleri anlamına gelen Bingtuan Kuvvetleri Doğu Türkistan'ın stratejik ve ekonomik öneme haiz, özellikle de tarıma elverişli muhtelif bölgelerine yerleştirilmiştir. Böylece Han Çinlileri Doğu Türkistan'a göç etmeye özendirilerek yeni "yerleşimciler"in siyasi ve ekonomik hayattan tasfiye edilen Doğu Türkistan halkının yerini alması sağlanmıştır. Toplumsal dışlamanın yanı sıra Doğu Türkistan'da sosyalizmin inşası bahanesiyle inanç özgürlüğü kısıtlanmıştır.[6] Bu anlamda özellikle de ÇKP tarafından Doğu Türkistan'da "Panislamizm" ve "Pantürkizm" karşıtı kampanyalar başlatılarak karşıdevrimci olarak nitelendirilen yarım milyonu aşkın Doğu Türkistanlı ya katledilmiş ya da Aksu, Hotan, Kaşgar, Urumçi, İli gibi şehirlerdeki çalışma kamplarına yol, havaalanı, baraj inşası gibi ağır iş sahalarında çalıştırılmak üzere gönderilmiştir.[7]

Zengin doğal kaynaklara sahip olan Doğu Türkistan, tüm Çin'deki maden çeşitliliğinin %78'ine ev sahipliği yapmaktadır. Öyle ki Doğu Türkistan'da toplam 138 farklı maden tespit edilmiştir[8] ve aktif olarak işletilen madenlerden krom, tuz, demir, taş pamuğu, mangan, bakır, silisyum, kurşun, pırlanta, altın, gümüş ve kömür elde edilmektedir. Doğu Türkistan'da bulunan bu madenler Çin'deki tüm maden oranının %85'ine denk gelmektedir. Çıkarılan madenlerin çoğu Çin'de bulunmadığından Çin'in iç bölgelerine transfer edilmektedir.[9]

1.3. Kültür Devrimi Döneminde Doğu Türkistan (1966-1976)

1966'da Mao Zedong önderliğinde Çin'de başlatılan Kültür Devrimi'nin hem Çin'de yaşayan tüm halklar hem de Doğu Türkistan halkı üzerinde çok yıkıcı sonuçları olmuştur. Mao'nun devrimci dayatmalarının temel hedefleri arasında bilhassa etnik grupları geleneksel değerlerinden ve bağlarından koparıp, dinî inançlarından vazgeçirerek zorla Çinlileştirmek bulunmaktaydı. Çin'de yayınlanan bir rapora göre 1949 senesi ÇKP Doğu Türkistan'ı yeni işgal ettiğinde bölgede toplam 29.500 cami bulunmaktayken ÇKP yönetimi 1965 senesine kadar 15.400 tanesini tamamen yıkmıştır. Kültür Devrimi sona erdiğinde ise 14.100 adet camiden sadece 1.400'ü ayakta kalmıştır.[10]

Kültür Devrimi sırasında Doğu Türkistan'da Türk İslam kültürüne ait her şey gericilik ve yobazlık adı altında yok edilirken yüzlerce aydın ve âlim katledilmiştir.[11] Bunun yanı sıra eğitimde, basında, sanatta, edebiyatta ve diğer kültürel alanlarda büyük bir ideolojik savaş başlatılmıştır. Bu süreçte toplumun önde gelen liderleri, âlimleri, din adamları saldırıya uğramıştır. Camiler, ibadethaneler, türbeler/ziyaretgâhlar, mezarlar ve benzeri tarihî değere sahip yapıların çoğu tahrip edilmiş veya yıkılmış, geri kalanı da depo ve ahır gibi amaçlar için kullanılmıştır. Ayrıca Doğu Türkistan'daki tüm eğitim kurumları kapalı tutulmuştur. Bilhassa üniversiteler çalışa-

3. Kul. Ömer. "Tarihte Düzenlenen İlk Doğu Türkistan Kurultayı: Hicaz Kurultayı (1-5 Eylül 1954)".
4. Amine Tuna, "Doğu Türkistan'da Asimilasyon ve Ayrımcılık". 2012. S.78-79.
5. Amine Tuna, s.78-79.
6. Amine Tuna. Asena, G. Ahmetcan. İpek Yolu-1 Çin-Doğu Türkistan. İstanbul: Pan Yayıncılık, s. 302.
7. Michael Dillon, "Xinjiang : Ethnicity, Separatism And Control In Chinese Central Asia", Durham East Asian Papers, 1995.
8. Nureddin İzbasar, "Doğu Türkıstan Raporu". İNSAMER. 2020.
9. a.g.e.
10. 李晓霞, "Xinjiang'daki cami sayılarının değişimi ve yönetilmesi hakkında 新疆清真寺的数量变化及管理政策分析".
11. Eset Süleyman, Son Yüz Yılda Uygur Tarihinde Üç Yedi Trajedi ve Tarihsel Belgesel Açıklaması.

maz hâle getirilirken entelektüeller "arınmaları" için çalışma kamplarına gönderilmiştir.[12]

1980'lerde Deng Xiaoping'in ekonomik reform olarak ortaya koyduğu "Dışa Açılım" politikası ile Doğu Türkistan'da baskılar biraz daha gevşetilmiş ve hak ihlalleri görece hafiflemiştir. Baskıların azalmasına denk gelen yıllarda protesto gösterileri düzenlenmeye başlamıştır. Kasım 1985'te Pekin'deki Merkezî Milliyetler Enstitüsü'nde okuyan 500 Uygur öğrenci, Doğu Türkistan'ın nükleer denemeler için bir üs olarak kullanılmasını protesto etmiştir. Aynı yıl Urumçi'de 7.000 öğrenci tarafından nükleer denemeler, doğum kontrolü ve Han Çinlilerinin Doğu Türkistan'a göçleri protesto edilmiştir. Haziran 1988'de yine Pekin'de Kazak ve Uygurlara karşı ırkçı hakaretler içeren "The White House on The Distance" kitabı protesto edilmiş ve Urumçi'de Xinjiang Üniversitesi'nde kapılara yazılan ırkçı sloganlara karşı geniş çaplı gösteriler yapılmıştır. Aralık 1988'de Pekin'de 300 Uygur üniversite öğrencisi filmlerde yer verilen ırkçı söylemleri protesto ederek Han Çinlisi olmayan etnik gruplara daha fazla özgürlük tanınması ve halklar arasında eşitliğin tesis edilmesi yönünde çağrıda bulunmuştur. Mayıs 1989'da ise İslamiyet'e hakaret eden "Sexual Customs" adlı kitabın yayınlanmasının ardından Qinghai, Gansu, Shanxi ve Urumçi'de Müslümanlar sokaklara dökülmüştür. Nisan 1989'da Pekin Tiananmen Meydanı Olayı yaşanmış sonrasında Çin genelinde sıkıyönetim ilan edilmiştir. Sıkıyönetim ilanının peşi sıra Çin'in pek çok bölgesinde protestoları organize ettikleri iddiasıyla öğrenci liderleri tutuklanmıştır. Urumçi'de Tiananmen'e destek olmak amacıyla düzenlenen gösteriler resmî makamlar tarafından, "Çin devletinin sosyalist niteliğine ve halkların eşitliğine karşı ayrılıkçı nitelikli gösteriler" olarak tanımlanmıştır. Olay sonrası Doğu Türkistanlılar komünist rejime karşı ayaklanmış ve Doğu Türkistanlılar ile Çinliler arasında eşitlik tanınması talebinde bulunmuştur.[13]

1.4. Doğu Türkistan'da Gerçekleşen Katliamlar

ÇKP yönetimi Doğu Türkistan halkının özgürlük ve demokrasi taleplerini reddetmekle kalmayıp birçoğunu kanlı bir biçimde susturmuştur. Uygur kadınlara uygulanan şiddete ve ibadetlerin kısıtlanmasına karşı 5 Nisan 1990'da Doğu Türkistan'ın Barın köyünde bir ayaklanma meydana gelmiştir. Fakat bu ayaklanma ÇKP'nin ağır silahlı askerleri tarafından kanlı bir şekilde bastırılmıştır. Barın Katliamının ardından 5 Şubat 1997'de Doğu Türkistan'ın Gulca şehrinde inanç özgürlüğüne yönelik kısıtlamalara tepki gösteren çok sayıda genç sokaklara dökülmüştür. ÇKP silahlı ordusu gençlere gaz bombası atarak ve ateş açarak protestoyu bastırmıştır. Bir gün içerisinde 3.000 gencin gözaltına alınmasının ardından bölge genelinde "dinî aşırılık", "ayrılıkçılık" ve "Panislamcı" suçlamalarıyla tutuklamalar devam etmiştir. Tutuklananların sayısı 65.000'e ulaşmış ve tutukluların birçoğu toplu halde idam edilmiştir.[14]

11 Eylül 2001'de Dünya Ticaret Merkezi'nin ikiz kulelerine gerçekleştirilen saldırıdan sonra, ÇKP terör kavramını istismar ederek Doğu Türkistan'daki yasal hak arayışlarını "terör" faaliyeti olarak suçlamaya başlamıştır. Suçlamaların ardından 2005 sonrasında Doğu Türkistan köylerinden genç kızlar ve erkekler Çin'in iç bölgelerine işçi olarak zorla transfer edilmeye başlamıştır. 26 Haziran 2009 tarihinde Çin'in Guangdong eyaletine bağlı Shaoguan ilçesinde yer alan bir oyuncak fabrikasında Han Çinlisi işçilerin zorla götürülen Uygur işçilere saldırması üzerine 5 Temmuz'da Urumçi'de protestolar düzenlenmiş ve protesto yine kanlı bir şekilde bastırılmıştır. O tarihten itibaren Doğu Türkistan'da 6 ay boyunca internet erişimi kapatılmış, kitlesel tutuklamalar başlatılmıştır.[15] Çin'in resmî haber ajansının yayınladığı haberlere göre olay

12. Timothy A Grose University of Virginia, "Educating Xınjiang's Uyghurs: Achievıng Success Or Creating Unrest Timothy a Grose University Of Virginia".
13. Dillon. s. 19-20.
14. İlteriş Kutluk, "Türk ve İslam Dünyası'nın Doğu'daki Kalesi Doğu Türkistan Düşüyor Mu?". Türk Yurdu Dergisi. 2009.
15. "Urumçi, Çin'in Atesi Ile Yaniyor Çin'de Katliam - YouTube" <https://www.youtube.com/watch?v=B2m8nitkFss>.

bastırıldıktan sonra 1.500'e yakın Uygur Türkü tutuklanmıştır.[16]

1.5. Doğu Türkistan'da Toplama Kampları ve Hak İhlalleri

2012 Kasım'ında Xi Jinping'in Çin Devlet Başkanı olarak iktidara gelmesiyle Çin'in Doğu Türkistan politikasında önemli kırılmalar yaşanmıştır. Xi Jinping 2013 senesinden itibaren Doğu Türkistan'da yaşanacak tüm olayların sert bir şekilde bastırılması talimatını vermiştir. Sonrasında "Sert Darbe" adı altında polislere serbestçe ateş edebilme yetkisi veren yasal düzenleme yürürlüğe girmiştir. İnanç özgürlükleri kısıtlanmaları artmaya başlamış ve Müslümanların yaşam tarzına daha radikal müdahaleler getirilmiştir. 2013 yılı itibariyle Doğu Türkistan'da toplama kamplarının inşaatı başlamıştır. Doğu Türkistan'daki toplama kamplarının resmi olarak yürürlüğe girmesi için Tibet bölgesi ÇKP Eski Genel Sekreteri Chen Quanguo Ağustos 2016'da Doğu Türkistan'a Genel Sekreter olarak atanmıştır.[17] Chen Quanguo, Tibet Özerk Bölgesi Komünist Parti Sekreterliği yaptığı dönemde bölge halkına uyguladığı aşırı baskı ve cezalandırma politikaları ile tanınmış bir kişidir. Doğu Türkistan'da göreve geldikten sonra ise ilk icraat olarak her Doğu Türkistanlı ailenin yanına bir Han Çinlisi devlet görevlisi yerleştirmeyi hedefleyen "Aile Olmak/İkiz Akraba" projesini yürürlüğe koymuştur. Böylece Doğu Türkistanlıların aile mahremiyeti ihlal edilirken özel hayatları da gözetim altına alınmaya başlamıştır.

Toplama kamplarına alınma gerekçesi olarak kişinin yurt dışına çıkması, yurt dışında akrabası olması, yurt dışıyla telefon görüşmesi yapması, insanları ibadete ve iyilik yapmaya teşvik etmesi, başörtülü olması, kota dışı doğum yapması, millî kültürünü yaşaması, içki içmemesi gibi ve daha pek çok bahane ileri sürülmüştür. 2018 senesi Ağustos ayında Birleşmiş Milletler, bir milyondan fazla Doğu Türkistanlının toplama kamplarında tutuklu bulunduğunu açıklamıştır. Delil olarak da Eartrise Media isimli sivil toplum kuruluşunun hazırladığı uydu görüntüsü analizi ortaya konmuştur. Uydu görüntülerinde bölgede kurulan bir toplama kampının hacminin Nisan 2017 ile Ağustos 2018 arasında üç kat büyüdüğü tespit edilmiştir.[18] Kampların varlığını ısrarla inkâr eden Çin yönetimi, kamptan kurtulan şahitlerin basına verdiği röportajlar sonucu varlığı kesin olarak kanıtlanan toplama kamplarını kabul etmek zorunda kalmış fakat bu kez de bu kampların eğitim amaçlı kurulan tesisler olduğunu iddia etmiştir.[19]

Chinese Human Rights Defenders (CHRD) tarafından hazırlanan 3 Ağustos 2018 tarihli raporda, 2018 senesi Temmuz sonu itibarıyla Doğu Türkistan'da iki milyondan fazla insanın tutuklanarak "yeniden eğitim" merkezlerine yani toplama kamplarına alındığı belirtilmiştir. Rapora göre Doğu Türkistan'ın güneyindeki köylü nüfus sistemine kayıtlı 600.000 kişi bu kamplara götürülmüş; 1.300.000 kişi ise bulunduğu yerlerde gündüz ve gece sınıflarına ayrılarak zorunlu eğitime tabi tutulmuştur. CHRD ekibi, Kaşgar'ın 1.500 ila 3.000 arası nüfusa sahip toplam sekiz köyünden insanlarla görüşerek kamplara götürülenlerin sayısını yaklaşık olarak belirlemiş ve her köyden nüfusun ortalama %12'sinin kamplara gönderildiğini açıklamıştır.[20] Hâlihazırda Doğu Türkistan'da 1.400'den fazla toplama kampının konumu uydu üzerinden tespit edilmiş durumdadır. Toplama kampları bir taraftan sayı olarak artarken öbür taraftan kapasite olarak büyümektedir. Örneğin 2016'da Hotan'da 7.000 m² olarak inşa edilen bir kampın Eylül 2018'e gelindiğinde 172.000 m² büyüklüğüne ulaştığı tespit edilmiştir.[21]

16. Michael Bristow, "Many 'missing' after China riots", BBC News. 21 Ekim 2009.
17. İzbasar. Nureddin. a.g.e.
18. Mustafa Bag, "Uygurlara 'Çin işkencesi': Doğu Türkistan'da neler oluyor? | Euronews", euronews., 2020.
19. İlber. Ortaylı. "Kamplar... İşkence korkunç". Köşe Yazıları. Hürriyet. 4 Kasım 2018.
20. Chinese Human Rights Defenders. "China: Massive Numbers of Uyghurs & Other Ethnic Minorities Forced into Re-education Programs", Chinese Human Rights Defenders, 2018.
21. Chris. Buckley. "China Is Detaining Muslims in Vast Numbers: The Goal: 'Transformation". The New York Times. 2018.

Toplama kampı şahitlerinin anlattığına göre, insanlar kampa alındıktan sonra sıkı bir sorgudan ve işkenceden geçirilip kendilerine isnat edilen suçların yazılı olduğu belgeleri imzalamaya zorlanarak mahkeme kararı olmaksızın doğrudan kamplara gönderilmektedir.[22] Tutsaklar kampta gün boyu elleri ve ayakları kelepçeli olarak durmak zorundadır. Her sabah günün erken saatlerinde kalkıp Çin millî marşını söyledikten sonra yemek yiyebilmektedirler. Her cuma günü domuz eti yemeye ve inancını inkâr etmeye zorlanmaktadırlar. Tutsakların kendi dillerinde konuşmaları kesinlikle yasaktır. Kamplarda sürekli olarak birilerinin ortadan kaybolduğunu yahut işkencelere dayanamayıp öldüğünü söyleyen tanıklar, yazın aç ve susuz şekilde kızgın güneş altında, kışın ıslatılmış buz üstünde çıplak ayak ile beklemek, karanlık hücreye atılmak, omuzlara kadar suyun içinde bekletilmek gibi türlü işkencelere maruz kaldıklarını anlatmaktadır.[23] Kamplarda kadınların sürekli olarak çıplak vaziyette arandıkları, ağlamanın yasak olduğu, genç kızlara tecavüz etmenin sıradanlaştığı da anlatılanlar arasındadır. Ayrıca sorgu sırasında yüksek voltajlı elektrik vermek kamplarda en sık uygulanan işkence yöntemlerindendir. Ailesi toplama kampına alınan çocuklar ise ÇKP yönetimi tarafından kurulan çocuk kamplarına götürülerek toplumdan tecrit edilmektedir. Toplama kampının dışında Müslüman Türk kadınlar zorla kısırlaştırma operasyonlarına tabi tutulurken, bölgenin demografik yapısının kökten değişmesi için yerleşimci Çinliler Doğu Türkistan'a taşınmaktadır.

22. YouTube. "Bir Uygur'un Hayatta Kalma Hikayesi: Mihrigül Tursun". ShareAmerica. 2019.
23. YouTube. "Çin'in Toplama Kamplarından Kurtulan Uygur Türkü Anlatıyor". Amerika'nın Sesi. 16 Mayıs 2019.

2.BÖLÜM

SOYKIRIM TANIMI ve UNSURLARI

2.1. BM'nin Soykırım Tanımı

BM Genel Kurulu'nun 11 Aralık 1946 tarihli 96/1 sayılı kararında soykırım şu şekilde tanımlanmıştır:

Soykırım, bütün bir insan topluluğunun var olma hakkının inkârıdır; tıpkı öldürmenin, kişilerin yaşam hakkının inkârı olduğu gibi… var olma hakkının böylesi bir inkârı, insanlığın vicdanını sarsmakta, insanlık değerlerinin, bu topluluklarca temsil edilen kültürel ve diğer katkıları açısından büyük kaybına yol açmaktadır ve [soykırım] doğal hukuka, BM'nin ruhuna ve amaçlarına aykırıdır.

9 Aralık 1948'de Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kabul edilmiştir. 12 Ocak 1951'de ise yürürlüğe girmiştir. Sözleşmenin 2. maddesinde "ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen:

a) Gruba mensup olanları öldürmek,
b) Grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar vermek,
c) Grubun kısmen veya tamamen fiziksel olarak yok olmasına neden olacağı hesaplanan yaşam şartlarına kasten maruz bırakmak,
d) Grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbirler almak,
e) Gruba mensup çocukları zorla bir başka gruba nakletmek,

gibi fiillerden herhangi birinin soykırım suçunu oluşturacağı ortaya konmuştur. Ayrıca Soykırım Sözleşmesi soykırımın uluslararası hukuka göre suç sayıldığını ifade etmekte ve anlaşmaya taraf devletler için bağlayıcı bir soykırım tanımı ortaya koymaktadır. 1951 Ocak ayında yürürlüğe giren sözleşme, soykırım suçunun önlenmesi ve cezalandırılması konusunda devletlere yükümlülük getirmektedir. Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsünün soykırım suçu tanımında da büyük oranda 1948 tarihli Soykırım Sözleşmesinin esas alındığı görülmektedir.

Özetle soykırım ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla öldürmek, zarar vermek, yaşam şartlarını kasten değiştirmek, doğumları engellemek ve çocukları zorla bir başka gruba nakletmektir.

2.2. Soykırımın Uluslararası Ceza Mahkemelerinde Tanımı

2.2.1. Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTR)

Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü madde 2 fıkra 2'ye göre "soykırım" ulusal, etnik, ırksal veya dinî bir grubu tamamen veya kısmen yok etme niyetiyle işlenen aşağıdaki fiillerden herhangi biri anlamına gelir:

a) Gruba mensup olanları öldürmek,
b) Grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar vermek,
c) Grubun kısmen veya tamamen fiziksel olarak yok olmasına neden olacağı hesaplanan yaşam şartlarına kasten maruz bırakmak,
d) Grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbirler almak,
e) Gruba mensup çocukları zorla bir başka gruba nakletmek.

Soykırım Kastı: Başka bir kişiyi öldüren veya ciddi bedensel veya zihinsel zarara neden olan kişinin eylemini, mağdurun ait olduğu grup üyeliğinden dolayı yapması ve failin niyetinin bu grubu tamamen veya kısmen yok etmek olması soykırım sayılmaktadır.[24] Soykırım kastını kanıtlamak için, savcılığın sanığın soykırım niyetinde olduğunu ya da soykırım niyetini pay-

24. The Prosecutor v. Laurent Semanza, Case No. ICTR-97-20-T, (15 May 2003) Paragraph. 319, s. 95.

laştığını kanıtlaması gerekir.[25] Soykırım niyeti, aynı gruba sistematik olarak gerçekleştirilen diğer suçlu eylemlerin kanıtlarından çıkarılabilir.[26] Örneğin Ruanda Soykırımı kapsamında yargılanan sanıkların tüm Tutsileri öldürmeleri gerektiğine dair tekrar eden tembihleri soykırım niyetini belli eden delil olarak kabul edilmiştir.[27]

Yok Etme: Yok etmek, yalnızca fiziksel veya biyolojik soykırıma varan eylemleri kapsar.[28] Belirli bir grubun ulusal, dilsel, dinî, kültürel veya diğer bir kimliğinin yok edilmesini kapsamaz.[29] "Bir etnik grubu tamamen veya kısmen yok etmek" sayısal bir yaklaşımı ima etmemektedir. Yok etme fiilinde bulunmuş olması için sanığın hedeflenen grubun önemli bir bölümünü yok etme kastıyla hareket ettiğini kanıtlamak yeterlidir.[30] Diğer bir deyişle, soykırım fiili grubun önemli bir bölümünün fiilen yok edilmesini gerektirmez. Sanığın hedef aldığı grubun en azından önemli bir bölümünü yok etme niyetinde olması şartıyla, yasaklanmış eylemlerden birinin tek bir örneğini bile işlemesi yeterlidir.[31]

2.2.2. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY)

Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü madde 4 fıkra 2'ye göre soykırım ulusal, etnik, ırksal veya dinî bir grubu tamamen veya kısmen yok etme niyetiyle işlenen aşağıdaki fiillerden herhangi biri anlamına gelir:

a) Gruba mensup olanları öldürmek,

b) Grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar vermek,

c) Grubun kısmen veya tamamen fiziksel olarak yok olmasına neden olacağı hesaplanan yaşam şartlarına kasten maruz bırakmak,

d) Grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbirler almak,

e) Gruba mensup çocukları zorla bir başka gruba nakletmek.

Soykırım Kastı: Soykırım kastının olup olmadığı ortak bir amacı olan ve ortak bir çerçeve içinde hareket eden bireylerin koordineli eylemlerinden anlaşılabilir. Bir kişinin soykırım işlemekten suçlu bulunması için özel amaca yani ulusal, etnik, ırksal veya dinî bir grubu tamamen veya kısmen yok etme niyetine sahip olması gerekmektedir.[32] Aynı zamanda bir topluluğun önde gelen şahsiyetlerinin özel olarak hedef alınması soykırım anlamına gelerek soykırım niyetinin göstergesi olabilir.[33] Öyle ki soykırım, bir grubun tüm liderleri öldürülmese bile işlenebilir. Öldürülenlerin sayısı kaç olursa olsun bir topluluğun önde gelen şahsiyetlerinin tamamını ya da seçili bir grubunu hedef almak soykırımın güçlü bir göstergesidir.[34]

Yok Etme: Soykırım faillerinin sözleşme kapsamında suçlu bulunması için grubun tamamını yok etmeye çalışması gerekmez. Yok etmek için hedef alınan grubun ortadan kaldırılması gereken ayrı bir varlık olarak görülmesi yeterlidir. Yok etme eyleminin geniş bir alanı kapsaması şartı da bulunmamaktadır. Bu bağlamda grubun küçük bir coğrafi alanda bulunan parçasının tüm üyelerinin öldürülmesi daha az sayıda

25. Nchamihigo v. Prosecutor, Case No. ICTR-2001-63-A, Judgement (18 March 2010) Paragraf.61, s. 23; Peter Robinson, Peter Robinson's Summary of Decisions of the International Criminal Tribunal for Rwanda : ICTR Statute, Rules of Procedure and Evidence,Directive on Assignment of Defence Counsel, and Code of Conduct for Defence counsel Annotated, 2020, s. 96.
26. Peter Robinson, Peter Robinson's Summary of Decisions of the International Criminal Tribunal for Rwanda: ICTR Statute, Rules of Procedure and Evidence,Directive on Assignment of Defence Counsel, and Code of Conduct for Defence counsel Annotated, 2020, s. 41; The Prosecutor v. Niyiramasuhuko et al, Case No. ICTR-98-42-A, Judgement (14 December 2015) Paragraph. 1029, s. 363.
27. Sylvestre Gacumbitsi v. The Prosecutor, Case No. ICTR-2001-64-A, Judgement (7 July 2006) Paragraf. 43; Robinson, Peter Robinson's Summary of Decisions of the International Criminal Tribunal for Rwanda: ICTR Statute, Rules of Procedure and \ Evidence,Directive on Assignment of Defence Counsel, and Code of Conduct for Defence counsel Annotated.
28. The Prosecutor v. Laurent Semanza, Case No. ICTR-97-20-T, (15 May 2003) Paragraph. 315, s. 94.
29. The Prosecutor v. Juvénal Kajelijeli, Case No. ICTR-98-44A-T, Judgment and Sentence (1 December 2003), Paragraph. 808, s. 178.
30. The Prosecutor v. Mikaeli Muhimana, Case No. ICTR-95-1B-T, Judgement (28 April 2005) Paragraph. 514, s. 94.
31. The Prosecutor v. Jean Mpambara, Case No. ICTR-01-65-T, (11 September 2006),Judgement, Paragraph.8, s. 2.
32. The Prosecutor v Popovic et al, Case No. IT-05-88-T, Judgement (10 June 2010), Paragraph. 1184, s. 452.
33. The Prosecutor v. Zdravko Tolimir, Case No. IT-05-88/2-A (8 April 2015), Judgement, Paragraph.263, s. 111.
34. The Prosecutor v. Zdravko Tolimir, Case No. IT-05-88/2-A (8 April 2015), Judgement, Paragraph.264, s. 112.

kurbanın hedefte olmasına rağmen grubun bu küçük coğrafi bölgede yok edilmesi niyetiyle gerçekleştirildiğinden soykırım olarak nitelendirilecektir.[35] Soykırım tanımındaki "yok etme" terimi aynı zamanda bir nüfusun zorla naklini kapsamaktadır.[36] Grubun göçe zorlanması ya da yerinden edilmesi sonucu ayrıldığı bölgede varlığını yeniden inşa edememesi halinde nüfusun zorla transferinin fiziksel veya biyolojik tahribatı muhtemel başka sonuçları da ortaya çıkaracaktır.[37] Böyle bir durumda yerinden edilenlerin gitmek zorunda kaldıkları yerin can güvenliklerini sağladıkları bir yer olması önemsizleşmektedir. Halihazırda ne mahkemenin içtihatlarında ne de soykırım sözleşmesinde zorla nakledilen kişilerin toplama kamplarına veya infaz yerlerine ulaşması halinde eylemin soykırım suçu dışında kalması öngörülmemektedir. Zorla nakil işlemi, şartlar ne olursa olsun grubu zihinsel ve fiziksel yıkıma götürecek yaşam koşullarına yol açabilir ve yine fiziksel olarak yok oluşlarına neden olabilir.[38] Sözleşme tarafından korunan grubun tamamen yok edilmeye çalışılması gerekmez, grubun yok edilmek istenen kısmının ortadan kaldırılması gereken ayrı bir varlık olarak görülmesi yeterlidir.

2.2.3. Kamboçya Mahkemesi (ECCC)

Kamboçya Olağanüstü Ceza Mahkemesi, kurucu statüsünün 4. maddesindeki soykırım tanımında BM'nin 1948 tarihli sözleşmesine atıf yaparak bu sözleşmedeki tanımı aynen Statüsüne aktarmıştır. ICTY ve ICTR Mahkemelerinde olduğu gibi tüm ceza mahkemelerinde soykırım suçunun tanımında 1948 tarihli sözleşme baz alınmıştır.

Kamboçya Olağanüstü Ceza Mahkemesi'nin tanımına göre soykırım, sadece yok etme eylemlerinin gerçekleştirilmesi ile değil grubu tamamen veya kısmen yok etme niyetinin var olmasıyla da gerçekleşen bir eylemdir.[39] Soykırım, özünde grup üyelerinin sırf ait olduğu grup üyeliğinden dolayı hedef alınması olarak anlaşılmaktadır.[40] Soykırım fiili tespit edilirken "öldürülen insan sayısının sayısal bir değerlendirmesinin" veya "sayısal bir eşiğin" bulunması gerekli görülmemektedir.[41]

2.2.4. Uluslararası Ceza Mahkemesi, Roma Statüsü

Uluslararası Ceza Mahkemesi Roma Statüsü madde 6'ya göre soykırım ulusal, etnik, ırksal veya dini bir grubu kısmen veya tamamen yok etmek amacıyla gerçekleştirilen aşağıdaki fiilleri kapsamaktadır:

(a) Grup üyelerini öldürmek;
(b) Grup üyelerine ciddi bedensel veya zihinsel zarar vermek;
(c) Fiziksel olarak kısmen ya da tamamen yok etmek kastıyla, grubu ağır yaşam koşullarına maruz bırakmak;
(d) Grup içinde doğumları önlemeye yönelik tedbirler uygulamak.
(e) Gruba mensup çocukları zorla başka bir yere nakletmek.

35. The Prosecutor v. Radislav Krstic, Case No. IT-98-33-T Judgement (2 August 2001), Paragraph. 590, s. 208; The Prosecutor v. Milomir Stakic, Case No. IT-97-24-T, Judgemen , 31 July 2003, Paragraph. 524, s. 149; The Prosecutor v. Brdjanin Case No. IT-99-36-T, Judgement (1 September 2004), Paragraph. 700, s. 248.
36. The Prosecutor v Blagojevic & Jokic, Case No. IT-02-60-T, Judgement (17 January 2005), Paragraph. 665, s. 245.
37. The Prosecutor v Blagojevic & Jokic, Case No. IT-02-60-T, Judgement (17 January 2005), Paragraph. 666, ss. 245–46.
38. The Prosecutor v. Zdravko Tolimir, Case No. IT-05-88/2-A (8 April 2015), Judgement, Paragraph.209, s. 86.
39. The Prosecutor v. Radislav Krstic, Case No. IT-98-33-A, Judgment (19 April 2004), Paragraph. 20, s. 7.
40. ECCC, Case 002_02, Judgment (16 November 2018), Paragraf. 796, s. 405.
41. The Prosecutor v. Radovan Karadzic, Case No. IT-95-5/18-AR98bis.1, Judgement (11 July 2013), Paragraph. 23, s. 9.

2.3. Soykırım Suçlarının Uluslararası Ceza Mahkemelerinde Yargılanma Süreçleri

2.3.1. Kamboçya Soykırımı

Kamboçya Mahkemelerindeki Olağanüstü Daireler, Kızıl Kmer rejiminin Ekim 1975'ten 6 Ocak 1979'a kadar Çam Müslümanları ve Vietnamlılar dahil olmak üzere dinî ve ırksal grupları hedef alarak tüm etnik, ulusal, dinsel, ırksal, sınıfsal ve kültürel farklılıkların ortadan kaldırıldığı, sınıfsal bölünmelerin olmadığı, ateist ve homojen bir toplum oluşturmaya yönelik politikalar uyguladığı ve yürüttüğü sonucuna varmıştır. Ardından, ECCC Yargılama Dairesi 16 Kasım 2018'de Kızıl Kmerlerin kıdemli liderleri Nuon Chea ve Khieu Samphan'ın soykırım suçundan, insanlığa karşı suçlardan ve Cenevre Sözleşmesinin ağır ihlallerinden dolayı mahkûm edildiklerinin kararını açıklamıştır.[42]

Kamboçya Komünist Partisi (KKP)'nin hedefinde Çam Müslümanları, Vietnamlılar, Budistler ve Kmer Cumhuriyeti'nin eski yetkilileri (memurlar, askeri personeller ve onların aileleri) dahil olmak üzere belirli gruplar bulunmaktaydı.[43] KKP ülkeyi düşmanlara karşı savunmak ve nüfusu radikal bir şekilde ateist ve homojen bir Kmer toplumuna dönüştürmek için sosyalist devrim başlatarak "ileriye doğru büyük bir sıçrama" mottosuyla eylemlerini hızla hayata geçirmeyi amaçlamıştır. Partinin hedefleri "düşmanları" belirleme, tutuklama, tecrit etme ve parçalama politikaları aracılığıyla uygulanmıştır.[44]

KKP sosyalist devrimini gerçekleştirmek ve savunmak için belirli grupları hedef almış ve amacına ulaşmak için ne gerekiyorsa yapmayı politika olarak benimsemiştir. Amaca ulaşmak için partinin ve suç teşebbüsünde ortaklık yaptıkları diğer katılımcıların [Joint Criminal Enterprise (JEC)] tasarladığı politikalar; 1) nüfusun kasaba ve şehirlerden kırsal alanlara, aynı zamanda kırsal alandakilerin bir diğerine yerleştirilmesi, 2) kooperatif ve şantiyelerin kurulması ve işletilmesi, 3) güvenlik merkezlerinin ve infaz sitelerinin kurulması ve işletilmesi, 4) Çam ve Vietnamlılar, Budistler ve eski Kmer Cumhuriyeti yetkilileri (memurlar, askeri personeller ve onların aileleri dahil) başta olmak üzere belirli grupların hedef alınması, 5) evlilik düzenlemesi olmuştur. Dava süresince sanıkların bahsi geçen politikalar ışığında insanlığa karşı suçları, ağır hak ihlallerini ve soykırımı planladığı, emrettiği, kışkırttığı, uygulanmasında yardım ve yataklık ettiği ileri sürülmüştür.[45]

Khieu Samphan ve Nuon Chea, KKP içindeki çeşitli rolleri aracılığıyla Çam grubuna karşı işlenen suçlardan dolayı bireysel cezai sorumluluğa sahiptir. Bu bağlamda ECCC Yargılama Dairesi sanık Nuon Chea ve Khieu Samphan'ın, Kamboçya topraklarında Vietnamlı etnik, ulusal ve ırksal grupların üyelerini öldürerek soykırım suçu gerçekleştirdiğini açıklamıştır.[46]

KKP, Çamları "etnik ve dini", Vietnamlıları da "etnik ve ulusal" bir grup olarak hedeflemiştir. Çamlar, Kamboçya'da ortak dil ve kültürü paylaşmanın yanında din olarak İslam'ı kabul etmiş etnik bir azınlıktır. KKP'nin Çam grubunu tamamen veya kısmen yok etmek üzere uyguladığı politikalar sonucu Çamlar sistematik olarak öldürülmüş, gözetim altına alınmış, işkenceye maruz bırakılmış, kültürleri, dilleri ve kıyafetleri yasaklanmış, zorla Kmer köylerine taşınmış ve dinlerini yaşamaları yasaklanmıştır. Çam dini liderleri, toplumun büyükleri ve dinlerini yaşamaya devam edenler hapsedilerek öldürülmüştür. Önce kültürel ve dini uygulamaları kısıtlayan KKP ardından çıkan "isyanları" vahşice

42. Sara Ochs, "Cambodia's Genocide Conviction: A Sense of Justice?", Groningen Journal of International Law, 2018.
43. ECCC, Case 002_02, Judgment (16 November 2018), Paragraf. 3728, s. 1884.
44. ECCC, Case 002_02, Judgment (16 November 2018), Paragraf. 3993, s. 2024.
45. A Summary of Judgement, Trial Chamber Case 002/02 Against Nuon Chea and Khieu Samphan (Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia), 2018, s. 4.
46. A Summary of Judgement, Trial Chamber, Case 002/02 Against Nuon Chea and Khieu Samphan (Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia), 2018, s. 23 ve 26.

bastırmış ve asimilasyonu reddeden Çamların yok edilmesini emretmiştir.[47] Kamboçya'daki Çam halkının yüzde 36'sı Demokratik Kamboçya rejimi sırasında öldürülmüştür.[48] Çam halkı, sırf Çam kimlikleri nedeniyle sistematik olarak köyleri basılarak, çoğunlukla işkenceye uğrayarak öldürülmüştür. Trea Köyü Güvenlik Merkezi'nde keyfi olarak tutuklanmış ve gözaltına alınmıştır. Nihayetinde denebilir ki, infazlar Çam dini grubunun üyelerine karşı soykırım niyetiyle işlendiğinden soykırım fiilini oluşturmuştur.[49]

Vietnamlılar da ırksal, ulusal ve/veya etnik grup üyelikleri temelinde hedef alınmış, sistematik olarak öldürülerek soykırıma tabi tutulmuştur.[50] Yargılama Dairesi, Kamboçya'daki Vietnam nüfusunun sınır dışı edilmesinin, yok edilmesinin, en büyük düşman kategorisinde tanımlanmasının ve tutuklanmasının ortak bir amaca yani yok etmeye dayalı olduğunu tespit etmiştir.[51] Bu nedenle Yargılama Dairesi, KKP'nin öldürme yoluyla soykırım suçunu işlediğini açıklamıştır. KKP, önce hedef grubun kültürel ve dinî uygulamalarını kısıtlamış, ardından "isyanları" vahşice bastırmış nihayetinde Kmer toplumuna tam olarak asimile olmadıklarını düşündükleri tüm Çamların temizlenmesini emretmiştir.

2.3.2. Bosna Soykırımı

Bosna Soykırımı, 1992-1995 yılları arasında Bosna Savaşı sırasında Sırplar tarafından Boşnaklara karşı Bosna-Hersek Cumhuriyeti topraklarında yapılmış bir soykırımdır. Bu soykırımda 8.000'den fazla kişi öldürülmüştür. Lahey Uluslararası Adalet Divanı, 26 Şubat 2007'deki kararında Srebrenitsa ve civarında yaşananları soykırım olarak nitelendirmiştir.[52] Divan, Bosna-Hersek topraklarındaki toplama kamplarında ciddi boyutta kitlesel ölümlerin gerçekleştiğini ve saldırıların bir gruba yönelik olduğunu kabul etmiştir. Bosna Savaşı sırasında tutukluların tamamı Müslüman Bosnalılardan oluşmaktaydı ve savaş sırasında tümü soykırım ve insanlık dışı muameleye maruz kalmıştır. Dolayısıyla Yargılama Dairesi ve Temyiz Dairesi, bu tür bir muamelenin Bosnalı Müslümanlara karşı siyasî, ırksal veya dinî gerekçelerle ayrımcılık yapma niyetiyle veya suçun işleneceği ayrımcı bağlamın bilincinde gerçekleştirildiği konusunda tatmin olmuştur.[53]

Bosna Hersek tarafından Uluslararası Adalet Divanı'na sunulan başvuruda Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin (Sırbistan ve Karadağ) Bosna-Hersek Cumhuriyeti topraklarında aşağıda listelenen eylemlerde bulunduğu dile getirilmiştir:[54]

- Ülke içindeki ulusal, etnik veya dinî grupları kısmen veya tamamen yok etmek,
- Grubun üyelerini, özellikle Müslümanları öldürmek,
- Grup üyelerine kasıtlı olarak bedensel veya zihinsel zarar vermek,
- Grubun fiziksel olarak tamamen veya kısmen yok olmasına neden olacak yaşam koşullarına zorlamak,
- Grup içinde doğumları önlemeye yönelik tedbirler almak.

Bununla beraber Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin soykırımı planlayarak, soykırıma iştirak, teşebbüs ve teşvik ederek Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'ni ihlal ettiğini de belirtmiştir.

47. ECCC, Case 002_02, Judgment (16 November 2018), Paragraf. 3345, s. 1697.
48. First Genocide Charges to be Heard at ECCC.
49. ECCC, Case 002_02, Judgment (16 November 2018), Paragraf. 3992, s. 2024.
50. ECCC, Case 002_02, Judgment (16 November 2018), Paragraf. 4002, s. 2028.
51. ECCC, Case 002_02, Judgment (16 November 2018), Paragraf. 4012, s. 2033.
52. euronews, "Srebrenitsa Soykırımı: Sürece Nasıl Gelindi, Neler Yaşandı?", 2021.
53. The Prosecutor v. Vujadin Prpovic, Ljubisa Beara, Drago Nikilic, Radivoje Miletic, Vinko Pandurevic, Case No. IT-05-88-A (30 January 2015), Judgement, Paragraph 995 and 1909, s. 343 ve 643.
54. ICI, Case Concernıng Application of The Convention on The Prevention and Punishment of The Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Yugoslavia), 1996, ss. 9–11.

Böylece Uluslararası Adalet Divanı, 13 Temmuz 1995'te Srebrenica'daki eylemlerin Bosna-Hersek Müslümanlarını belirli bir şekilde yok etme niyetiyle işlendiği sonucuna varmıştır.[55] Bosnalı Müslüman erkekler öldürülmeden önce zihinsel zarar oluşturacak ıstıraplara maruz bırakılmış ve öldürmeden daha ağır bir soykırım eylemi gerçekleştirilmiştir.[56] Bosnalı Müslümanlar evlerini ve eşyalarını terk etmeye zorlanarak ata topraklarından başka bölgelere zorla nakledilmiştir. Yeni hayatlarında hem maddi hem de psikolojik zorluklarla yüz yüze kalarak hayata tutunmak mecburiyetinde bırakılmışlardır. Nihayetinde mecbur kaldıkları göç sonucunda derin travmalar yaşanmıştır.[57] Sonuç olarak Yugoslavya (Sırbistan ve Karadağ), Bosna-Hersek vatandaşlarıyla ilgili olarak Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi'nin birçok maddesini ihlal etmiştir.[58]

2.3.3. Arakan Soykırımı

BM İnsan hakları komisyonunun inceleme heyeti 400 sayfalık ayrıntılı raporunda Arakan'daki Müslümanlara Myanmar ordusunun soykırım yaptığını tespit etmiştir.[59] 11 Kasım 2019'da Gambiya Cumhuriyeti, Myanmar Birliği Cumhuriyeti'ne karşı Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'nin ihlal edildiği iddiasıyla Uluslararası Adalet Divanı'na başvuruda bulundu. Bu başvuruda Myanmar'ın Soykırım Sözleşmesi kapsamındaki yükümlülüklerini, özellikle 1, 3 (a), 3 (b), 3 (c), 3 (d), 3 (e), 4 ve 5 maddelerini ihlal ettiği ortaya konmuştur.

Ekim 2016'da Gambiya, Myanmar ordusunun ve diğer Myanmar güvenlik güçlerinin Rohingya grubuna karşı yaygın ve sistematik etnik temizleme operasyonları başlattığını bu anlamda toplu katliam, tecavüz ve diğer cinsel şiddet eylemlerini gerçekleştirdiğini ortaya koymuştur. Soykırım fiilleri arasında en vahşilerinden biri güvenlik güçlerince baskın yapılan Rohingya köylerinde Rohingyalıları yaktıkları evlerin içinde kilitli tutarak yok etmeye çalışmak olmuştur. Ağustos 2017 sonrasında Myanmar daha büyük ve geniş bir coğrafi alanda yeniden etnik temizlik operasyonlarını başlatarak soykırım eylemlerinin şiddetini artırmıştır.[60]

2.4. Doğu Türkistan'daki Soykırımın Unsurları

2.4.1. Çin ve Soykırım Kastı

ÇKP yönetimi Doğu Türkistan halkının güvenini kazanmak ve demokratik uygulamalar getirmek yerine Doğu Türkistanlıları asimile etmeye, bastırmaya ve korkutarak idare etmeye daha fazla çaba göstermiştir. Asimilasyon politikası 2009 Urumçi katliamından sonra açıkça görünür hale gelmiştir. Öyle ki, 2010'da Pekin'de başlatılan "Xinjiang Toplantısı" sürecinde Doğu Türkistan'daki temel meselelerin çözümüne yönelik düzenlenen oturum ve toplantılarda temel meseleler sahici bir şekilde tartışılmamıştır. ÇKP kendisinin Doğu Türkistan politikasında hiçbir sorun görmek istememiş bölgedeki var olan etnik eşitsizliği, gelir eşitsizliğini, işsizlik sorununu ve ağır insan hakkı ihlallerini yok saymıştır. Doğu Türkistanlıların demokratik hak taleplerini, kendi kültürlerini geliştirmelerini ve yaşamalarını ise bölücülük eylemi ve suç unsuru olarak nitelendirmiştir.

2012 senesinden itibaren ÇKP Doğu Türkistan politikasını kademeli olarak sertleştirmiştir. Önce Uygur Türkçesi okullarda yasaklanmış, ardından Çince eğitim veren kreşler zorunlu hale getirilerek köylerde herkesin çocuklarını

55. ICJ, Case Concerning Application of The Convention on The Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v/ Serbia and Montenegro)\ Paragraf.297, 2007, s. 127.
56. The Prosecutor v. Zdravko Tolimir, Case No. IT-05-88/2-A (8 April 2015), Judgement, Paragraph.206, s. 85.
57. Prosecutor v. Zdravko Tolimir, Case No. IT-05-88/2-A (8 April 2015), Judgement, Paragraf.233, s. 97.
58. Bosnia and Herzegovina v. Seria and Montenegro, Jugment of 26 February 2007, s. 23.
59. Human Rights Council, A/HRC/39/64: Report of The Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, Eylül 2018.
60. Application of The Convention on The Prevention and Punishment of The Crime of Genocide (The Gambia v. Myanmar), 2020, s. 10 ve 11.

kreşlere göndermesi istenmiştir. 2016 senesine gelindiğinde ise Tibet'teki baskıcı politikalarıyla nam salan Chen Quanguo, Doğu Türkistan'a Uygur Özerk Bölgesi ÇKP Genel Sekreteri olarak atanmıştır. Chen Quanguo, gelir gelmez "Kardeş/İkiz Aile Projesi"ni hayata geçirerek Çinli memurları Uygur ailelerin evlerine yerleştirmiş ve ailelerin sicillerini düzenli olarak kayıt altında tutmaya başlamıştır. Ertesi senenin Nisan ayından itibaren ise tüm fişlemeler tamamlandıktan sonra esas hedef olan Uygurlara ve Doğu Türkistan'daki Müslüman Türklere yönelik kitlesel göz altılar başlatılmıştır.

Çin Yönetimi, Han Çinlilerinden farklı etnik ve dinsel bir gruba mensup olan Uygurları yok etme niyetiyle keyfi tutuklamalara, öldürmeye, başka yerlere nakletmeye, işkenceye ve beyin yıkamaya tabi tutmaktadır. Yok etme adımlarının başında toplama kampları gelmektedir. Toplama kamplarının insanların düşüncülerini değiştirmeye yani yerleşik düşünceleri yok edip istenilen düşünceyi yerleştirmeye yönelik bir uygulama olduğunu söyleyen çok sayıda Çinli yönetici bulunmaktadır. Örneğin Xinjiang Halk Hükümetine bağlı Dış İlişkiler Ofisi müdürü Zhang Zhisheng (张志升)'in 2019 yılında BBC Çin muhabiri John Sudworth'ın insanları neden kamplara aldıklarına dair sorusuna yanıtı şöyle olmuştur:

"Bazı insanlar cinayet işlemeden katil olabilme potansiyelini gösterirler, sizce suç işlemelerini beklemeli miyiz, yoksa bunu olmadan engellemeli miyiz?"[61]

Zhang Zhisheng'in konuşmasında insanları toplama kamplarına alma nedeni ile ilgili hiçbir objektiflik ya da somut veri söz konusu değildir. Aksine, tamamen sübjektif ve açıkça bir niyet okuma söz konusudur. Aynı röportaja katılan ÇKP Xinjiang Propaganda Bürosu yetkilisi Xu Guixiang da şu ifadeyi kullanmıştır:

"Bizim buradaki hedefimiz, suç işleme sınırına gelmiş bir insanı alarak, onu yasalara uyan birey olarak topluma geri kazandırmaktır."[62]

Anlaşıldığı üzere ÇKP yöneticileri için ideal olan Uygurlar başta olmak üzere Müslüman Türklerin kendi kültürüne ve dinine bağlı yaşamlarını değiştirmek ve milli kimliğinden arındırılmış, tek tipleşmiş ve dini inancını kaybetmiş, etnik Han Çinlileri ile hiçbir kültürel farkı olmayan insan tiplerini yaratmaktır. ÇKP yöneticilerinin kastettiği suç ise yine Uygurların dinî ve etnik kimliğinden kaynaklanan farklılıklardır. Çin'in uygulamaya koyduğu kriterler incelendiğinde tüm Uygurları ve diğer Müslüman Türkleri değiştirilmesi gereken birer suçlu gibi gösterdiği anlaşılmaktadır. 2019 yılında basına sızdırılan ve toplama kampına alınanlarla ilgili gizli bir evrak olan "Karakaş Listesi"nde insanların 80'li ve 90'lı yıllarda doğdukları için güvenilmez ilan edilerek toplama kamplarına alındığı açıkça yazılıdır. Ayrıca Karakaş Listesinde yer alan 600 kişinin hepsi Uygur'dur.

14 Mayıs 2019 tarihinde Demiröreen Haber Ajansı'na röportaj veren Çin Halk Cumhuriyeti İstanbul Başkonsolosu Cui Wei toplama kamplarıyla ilgili şu ifadeleri kullanmıştır:*

"Biz aşırılıkla mücadele ederken sadece sokaklardaki teröristlerle mücadele etmekle kalmadık, aynı zamanda bunun kaynağının ve toprağının çıkartılması da lazım, yani o radikalizm düşüncesi yok edilmesi gerekiyor, değerlendirmeler sonucu gördük ki, kırsal bölgelerde, yasa dışı kaydı olmayan imamlar orayı padişah gibi yönetiyor ve orada insanın beyni yıkanıyor. Böyle bir durumda insanlar o radikalizm düşüncesinden etkilenen kişinin beyni hastalandı, bu hastalığı iyileştirmek için o okullar (kamplar) kurduk. Oraya gönüllü olarak yasaya göre kontratlı bir şekilde oraya girip 3 şey öğreniyor, çok basit 3 şeydir, 1. Çince, bir ülkenin vatandaşının o ülkenin resmi dilini bilmemesi tahmin edilemeyen bir şeydir. 2. yasayı öğrenmek, yani yasayı hiç bilmediği zaman kolay kolay radikalizm düşüncesi tarafından etkileniyor, başkasını öldürüyor, yani dinden dolayı böyle yapıyor,

61. BBC. "BBC, Uygur Türkü Müslümanların tutulduğu toplama kamplarına girdi". BBC Türkçe. 18 Haziran 2019.
62. BBC. "BBC, Uygur Türkü Müslümanların tutulduğu toplama kamplarına girdi". BBC Türkçe. 18 Haziran 2019.

* Cui Wei'in söyledikleri harfiyen aktarılmıştır.

yanlış dinden dolayı, din doğrudur ama onlar yanlış bir şekilde etkilendi. 3. bir meslek yeteneği öğreniyor. Bu şekilde okullarda üç şey öğreniyor ve normal bir insan gibi normal yaşama dönüyor." [63]

Cui Wei'in ifadelerinden toplama kampına alınanların açıkça Müslümanlar ve Çince bilmeyen insanlar yani etnik Han Çinlisi olmayanlar olduğu anlaşılmaktadır. Bu da ÇKP'nin soykırım kastının Müslüman Türklere yönelik olduğunu göstermektedir.

Yok etme kastının bir diğer adımı olan Doğu Türkistanlıların doğumlarının engellenmesine yönelik kısırlaştırma uygulamaları ciddi boyutlara ulaşmış durumdadır. ÇKP yönetimi bu uygulamasını gizleme ihtiyacı bile duymamıştır. 7 Ocak 2021 tarihinde ABD'deki Çin Büyükelçiliği resmi Twitter hesabından "aşırılığın" ortadan kaldırılması sürecinde Doğu Türkistan'daki Uygur kadınları artık "bebek yapma makinesi" olmaktan kurtardıklarını paylaşmıştır. Yapılan paylaşımdan ÇKP yönetiminin Uygur kadınlarının doğumlarının kısıtlanmasına yönelik bir devlet politikası uyguladığı anlaşılmaktadır.

New York Times haber ajansı, Çin'den sızmış 400 sayfadan fazla gizli evraktan yola çıkarak Çin'in Doğu Türkistan'daki Müslüman Türklere yönelik baskı ve gözaltıları nasıl organize ettiğini ortaya çıkarmıştır. Belgelerde Doğu Türkistan'daki toplama kamplarını tasarlayan ve düzenleyen yetkililerin konuşmaları ve emirleri yer almaktadır. Bu belgeler arasında Xi Jinping'e ve diğer ÇKP liderlerine ait yaklaşık 200 sayfalık gizli konuşma ve Doğu Türkistan'da Uygur nüfusunun sınırlandırılması ve kontrolü hakkında 150 sayfadan fazla emir ve rapor yer almaktadır. Belgelerden de anlaşıldığı üzere Uygurların nüfusunu azaltmaya yönelik açık bir niyet söz konusudur.[64]

ÇKP tarafından 2018 senesinde Doğu Türkistan'a göreve gönderilen Çin polisi Jiang, Doğu Türkistan'daki Uygurların fiziksel ve dijital olarak sürekli gözetim altında yaşadıklarını, sadece 2018 senesi tutuklanan Uygurların 900.000'den fazla olduğunu Sky News'e anlattı. Jiang'ın CNN ve Uyghur Tribunal'da yaptığı tanıklıklara göre Çin yönetimi 2014'ten sonra Doğu Türkistan'da görev yapan her Çin polisine Uygurları tutuklama görevi için belli bir kota emri vermiştir. Ayrıca tutuklanan Uygurlar işkence yoluyla sorguya çekilerek işlemediği suçları itiraf etmeye zorlanmıştır. Tutuklanan ve işkence görenlerin hepsinin Uygur olduğu ve çocukların dahi aynı işkenceye maruz kaldığını anlatan Çin polisi, onların hiçbirinin terörist olmadığını, hiçbir suç işlememiş normal bir sivil vatandaş olduğunu ancak sadece Uygur olduğu için tutuklandığını anlatmaktadır.[65]

2.4.2. Fiillerin Uygurlara ve Diğer Türk Kökenli Halklara Yönelik Olması

2014'te ÇKP tarafından yayınlanan "Aşırılığın 75 Belirtisi" adlı belgedeki gözaltı kriterlerine bakıldığı zaman hedef kitlenin açıkça Uygurlar ve diğer Müslüman Türkler olduğu görülmektedir. Nisan 2017'den bu yana çoğunlukla Uygurların, Kazakların ve diğer Türk asıllı Müslümanların gözaltına alındığı gerçeği iddiaya kesinlik kazandırmaktadır. Kampların dışında ise Doğu Türkistan'da yaşayan milyonlarca Türk asıllı vatandaş Çinli yetkililerin onlarca yıldır uyguladığı baskıdan mustarip biçimde yaşamlarına devam etmektedir.[66]

- **Keyfi Tutuklamalar**

Çin Doğu Türkistan'daki Uygur, Kazak ve diğer Türkleri hedefe alarak toplama kamplarına ve hapishanelere kapatmıştır. Toplama kamplarına ve hapishanelere alınan ya da kaybolan kişilerin shahitbiz.com web sitesinde yer alan 10 Eylül 2021 tarihine kadarki kayıtlarına göre

63. DHA. "Çin İstanbul Başkonsolosu: Cami Yıkmıyoruz, 100'e Yakın Tarihi Cami de Restore Ediliyor". Demiröreh Haber Ajansı. 14 Mayıs 2019.
64. Austin. Ramzy. Chris. Buckley. "Absolutely No Mercy': Leaked Files Expose How China Organized Mass Detentions of Muslims". The New York Times. 16 Kasım 2019.
65. Rebecca Wright vd., "Torture Inflicted on Uyghurs in Xinjiang Revealed by Chinese Detective in Exile", CNN, 2021.
66. Maizland Lindsay, "China's Repression of Uyghurs in Xinjiang", Council on Foreign Relations, 2021.

24.153 kişinin %80'den fazlası Uygur Türklerinden oluşmaktadır.[67] Shahit.biz'deki veriler tutuklamaların 2017 senesinden itibaren yoğunlaştığını ve tutuklamaların kişi sırf Uygur ya da Kazak olduğu için "devlet güvenliğini tehlikeye atmak" suçlaması ile gerçekleştiğini göstermektedir. "Karakaş Listesi" isimli gizli belgede de yer alan insanların 1980'li ve 1990'lı yıllarda doğmuş olmasından dolayı güvenilmez ilan edilerek toplama kamplarına alındığı bilgisi keyfi tutuklamaların çok sıradan bir hâl aldığını göstermektedir.

- **İkiz Akraba Projesi**

İkiz Akraba Projesi, ÇKP'nin 2016 yılında Chen Quanguo'nu Doğu Türkistan'a atamasıyla Çin'in resmi devlet politikası haline gelmiş ve şiddetli biçimde uygulanmaya başlamıştır. Proje, Çinli memurların Uygur ve Kazak Türklerinin evlerinde konaklamak suretiyle aileleri gözetlemesi ve kişilerin güvenilirliklerini ÇKP kriterlerine göre puanlaması esasına dayanmaktadır. Bu proje çerçevesinde Çinli memurlar aile bireylerinin tüm alışkanlıklarını ve davranış biçimlerini gözetleyerek toplama kamplarına gitmesi gereken kişileri belirledikten sonra üstlerine raporlamaktadır. Uygur ve Kazak aileler bu politikaya karşı çıktığında otomatik olarak devlete karşı gelmek suçlamasıyla cezalandırılmaktadır. Bizzat Çinli memurları evinde ağırlamak zorunda kalan şahit Zumret Davut ve Kalbinur Sıdık'ın ifadelerine göre aileler evlere yerleştirilen çoğunluğu erkek olan memurlarla yemeklerini ve yataklarını paylaşmak zorunda tutulmaktadır. Çinli erkeklerin ailenin hanımlarına ve kızlarına yönelik tacizlerine karşı çıkılması ise yasaklanmıştır. 31 Aralık 2018 tarihli ÇKP resmî gazetesi Xinjiang Gazetesi'ndeki habere göre o tarihe kadar 1.120.000 Çinli görevli Uygur ve diğer etnik Türk Müslümana ait 30 milyon evi ziyaret etmiştir. Bu ziyaretlerde Çinli memurların Müslüman Türklerin evlerinde konaklaması temel şart olarak konmuştur.

- **İşçi Olarak Nakletme**

Çin 2002 yılından itibaren Doğu Türkistanlı Uygur gençleri Çin'in uzak bölgelerindeki fabrikalara işçi olarak zorla naklederek ailelerinden ve kültüründen ayırmıştır. Toplama kampı uygulamasının başlatılmasından sonra ise bu politika köle işçiliğe dönüştürülmüştür. Avustralya Stratejik Politika Enstitüsü (ASPI), 2017'den sonra Doğu Türkistan'dan nakledilen Uygur gençlerin Çin'in 9 eyaletindeki 27 fabrikada çalıştırıldığını ve 2017-2019 arasında Çin'e nakledilen 80.000'den fazla kişinin bilgisini tespit etmiştir.[68] ASPI, Çin'in "Xinjiang'a Yardım" adıyla başlattığı merkezî hükümet politikası kapsamında Doğu Türkistanlı Uygurları işgücü transferine maruz bırakarak fabrikalara zorla çalışmaya götürdüğünü kanıtlarıyla ortaya koymaktadır. Uygur gençleri hedef alan politikalarıyla Çin Uygur aileleri parçalamış ve Uygur çocukları ebeveynlerinden ayırmıştır.

2.4.3. Uygurlar Başta Olmak Üzere Müslümanların İnancına Yönelik Olması

Müslümanların dinlerine yönelik baskılar 1949'dan itibaren yoğunlaşarak devam etmiştir. Namaz kılmak, oruç tutmak, Kur'an öğretmek ve öğrenmek sıkı takip gerektiren eylemler olarak görülmüştür. Özellikle Urumçi katliamından sonra Çin yönetimini en fazla rahatsız eden konu kadınların başörtüsü takması olmuştur. Çin yönetimi 2011 yılında Doğu Türkistan'da "Xinjiang Kadınlarının Güzellik Kampanyası" adı altında bir politika başlatmıştır. Kadınların kısa etek ve dar elbise giymesi, süslenerek sokağa çıkması gibi hususlar içeren bir plan çıkartılmıştır.[69] Sosyal hayatın dışında toplama kamplarında da inanca yönelik baskılar sürdürülmüştür. Kamplarda bulunan tutsaklar sorgu-

67. shahit.biz, "Xinjiang Victims Database", 2020.
68. Vicky Xiuzhong Xu vd., Uyghurs for sale (Australia, 2020).
69. Xiaoxia Li, "Xinjiang'daki nüfus değişiklikleri analiz raporu(新疆地区人口变动情况分析报告)", Çin Kaşgar Net (中国喀什网), 2021.

lama sırasında işkenceye dayanamayıp "Allah" kelimesini ağızlarından kaçırdığı için daha ağır işkencelere maruz kalmıştır. Çin yönetimi Türk Müslümanların dinî kimliğini silmek ve yok etmek amacıyla bölgede din temelli tüm etkinlikleri yasaklama, ibadet edenleri cezalandırma ve dinden vazgeçirme politikalarını uygulamaktadır.

Toplama kamplarından kurtulan Amanzhan Seit'in shahit.biz'e verdiği tanıklığına göre toplama kampında insanlar Mao Zedong'in, Lei Feng'in ve komünist partinin öğretilerini okumaya, ezberlemeye ve ideolojik şarkılar söylemeye zorlanmaktadır.[70]

70. shahit.biz, Victim-Centered Primary Evidence for the Mass Incarcerations and Immense Rights Violations in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region, 2021.

3.BÖLÜM

ÇİN'İN DOĞU TÜRKİSTAN'DA İŞLEDİĞİ SOYKIRIM SUÇLARI

Soykırım ile insanlığa karşı suçlar birbirinden farklı anlamlara gelmektedir. Doğu Türkistan'da yaşananların insanlığa karşı suçlar ile karıştırılmaması önemlidir. Soykırım kavramının hukuki tanımı, *bir grubun bir kısmını veya bütününü yok etmeyi hedefleyen eylemlerini* ifade etmektedir.[71] Bu bağlamda incelendiğinde ÇKP rejiminin Doğu Türkistan'da işlediği ve işlemekte olduğu suçların tam bir soykırım suçu olduğu kanıtlarla ortaya konabilmektedir. Zira ÇKP rejimi Doğu Türkistanlıları etnisiteye ya da dine dayalı bir grup olarak tanımlamakta ve kendi otoritesine karşı tehdit olarak gördüğünü belirterek sistematik biçimde ortadan kaldırmaya çalışmaktadır. Soykırım fiilinin amacı, mağdurların milli, etnik, ırksal veya dinî bir gruba üye olmasından dolayı; grubun sağlığının, özgürlüğünün, onurunun yok edilmesi ve grubun iktisadi varlığının, dininin, dilinin, kültürünün, sosyal ve politik kurumlarının parçalanması olarak tanımlanmıştır.[72]

ÇKP'nin Doğu Türkistan'da işlemekte olduğu fiillerin soykırım olarak nitelendirilmesi, rejim eylemlerinin Doğu Türkistanlıların dinî, millî ve etnik bir topluluk olmasına karşın gerçekleştirilmesine dayanmaktadır. Bölgedeki ÇKP yöneticilerinin tüm davranışları ve beyanları bölgeye yönelik politikaların Müslümanları, Uygurları ve Kazak Türklerini kısmen de olsa yok etme hedefine yönelik üretildiğinin delili niteliğindedir. Yok etme amacı soykırım suçunu diğer insanlığa karşı suçlardan ayırmaktadır. Bu bağlamda, raporun devamında ele alınacak esas konu Doğu Türkistan'daki soykırım suçunun varlığını günlük hayattan delillerle ortaya koymak olacaktır.

3.1. Grup Üyelerini Öldürmek

Öldürme suçu öldürme niyetini gerektirir ancak kasıt gerektirmez.[73] Bir grubun üyelerini öldürenin soykırım suçundan cezai sorumlu tutulabilmesi için kovuşturmanın aşağıdaki unsurları barındırması gerekir:

1) failin, kasıtlı olarak grubun bir veya daha fazla üyesini öldürmesi, 2) bu tür mağdur veya mağdurların hedeflenen etnik, ırksal, ulusal veya dinî gruba ait olması.[74]

Öldürmenin gerekli unsurları ise şu şekilde listelenebilir: (i) mağdurun ölmesi, (ii) ölümün, sanığın veya suçlunun eylemleri veya ihmalleri için cezai sorumluluk taşıyan kişinin ya da kişilerin eylemi veya ihmali nedeniyle meydana gelmesi, (iii) fiilin sanık veya eylemleri veya ihmalleri nedeniyle cezai sorumluluğu olan kişi veya kişiler tarafından öldürme kastı ile yapılmış veya ihmal edilmiş olması, (iv) bu tür bir eylemin ya da ihmalin ölüme yol açacağının makul bilgisi dahilinde, ağır bedensel zarar ya da ciddi yaralanmaya neden olmasıdır.[75] Ayrıca öldürme fiili, hedeflenen ulusal, etnik, ırksal veya dinî grubun üyelerine yönelik olmalıdır.[76]

3.1.1. Toplama kamplarında ölümler yaşanıyor mu?

ÇKP'nin işlediği öldürme suçları; toplama kamplarında işkenceye tabi tutmak, gayriinsani soruşturma teknikleri kullanmak, hastaları tedaviden mahrum bırakmak, erkeklerin ve kadınların taciz edilmesi, kimyasal ilaçlara ve tıbbi deneylere tabi tutmak, aşağılamak ve yeterli besin sağlamamak şeklinde özetlenebilir.

ÇKP'nin toplama kamplarında gerçekleştirdiği öldürme suçları son derece gizli tutulmaktadır. Bu nedenle dış dünyaya veri sızması oldukça zorlaşmaktadır. Verilere ulaşmak zor olsa da ÇKP yönetimi tarafından yurt dışındaki Doğu Türkistanlıları dönmeye mecbur bırakmak için

71. Ameen İkram Obaid, "SOYKIRIM SUÇU", *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019*.
72. Obaid. A.g.e. sf. 33.
73. The Prosecutor v. Ntagerura et al, Case No. ICTR-99-46-T, Judgement (25 February 2004) Paragraph. 664, s. 177; The Prosecutor v. Juvénal Kajelijeli, Case No. ICTR-98-44A-T, Judgment and Sentence (1 December 2003), Paragraph. 813, s. 179; The Prosecutor v Aloys Simba, Case No. ICTR-2001-76-T, Judgement (13 December 2005), Paragraph. 414, s. 96.
74. The Prosecutor v. Laurent Semanza, Case No. ICTR-97-20-T, (15 May 2003) Paragraph. 319.
75. The Prosecutor v. Radoslav Brdjanin, Case No. IT-99-36-T, Judgement (1 September 2004), Paragraph. 381, s. 153.
76. The Prosecutor v. Radoslav Brdjanin Case No. IT-99-36-T, Judgement (1 September 2004), Paragraph. 689, s. 245.

ailelerinin rehin alındığı, yurt dışından geri dönenlerin doğrudan toplama kamplarına götürüldüğü ve ardından götürüldükleri kamplarda ve hapishanelerde öldürüldüğü bilinmektedir.[77] Japonya'da doktora eğitimi almakta olan Mihray Erkin'in Doğu Türkistan'a döndükten sonra öldürülmesi,[78] 2017 Temmuz'unda Mısır'da tutuklanarak zorla Çin'e teslim edilen iki genç öğrencinin işkenceyle katledilmesi[79] toplama kamplarında öldürülenlerin birkaç örneğidir.

Ayrıca, toplama kamplarında milyonlarca kişinin toplu halde ve kapalı ortamlarda tutulmasından kaynaklı yaşanan ölümcül hastalıklar ve ölümler soykırım suçu unsuru sayılan "grubun üyelerini öldürme" şartını gerçekleştirmektedir. Bu kamplar, 2018 yılında BBC'nin yayınladığı belgeselde ve Human Rights Watch ve BM'nin yayınladığı raporlarda "Çin'in bir milyon Uygur Türkünü toplama kamplarına gönderdiği haberleri son derece endişelendirici"[80] ifadesiyle dünya kamuoyuna duyurulmuştur. Farklı araştırma ve incelemeler sonucu ilerleyen zamanlarda toplama kampı mağdurlarının sayısının 2-3 katına çıkarak en az 3 milyona ulaştığı açığa çıkmıştır.[81]

87 yaşındaki Doğu Türkistanlı din bilgini Abdulahad Mahdum Aralık 2017'de tutuklanmış, 27 Mayıs 2018'de cansız bedeni ailesine teslim edilmiştir. Mahdum'un 45 yaşındaki oğlu Abdürrauf Mahdum da 2017 Mart ayında kampa götürülmüş ve Ağustos 2019'da cansız bedeni ailesine teslim edilmiştir.[82] Bir diğer örnek ise 82 yaşındayken götürüldüğü toplama kampında 24 Ocak 2018 tarihinde hayatını kaybeden meşhur din alimi Muhammed Salih'dir.[83]

Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi Akayesu kararında belirtildiği üzere soykırım suçunun oluşması için fiilin grup üyesi bir veya daha çok kişiye karşı işlenmesi yani bir kişinin bile öldürülmesi kâfidir.[84] Bu durumda, Çin hükûmetinin Doğu Türkistan halkına yönelik kitlesel imha politikasının yansıması olarak gösterilebilecek toplama kampı sistemi ve kamptaki yaşam koşulları soykırım suçunun *"grup üyelerini öldürmek"* unsurunun delili konumundadır.

3.2. Grup Üyelerine Ciddi Fizikî veya Zihinsel Zarar Vermek

Soykırımın suçunun bir diğer unsuru olarak tanımlanan grup üyelerine ciddi fiziki ya da zihinsel zarar verme eylemleri de Doğu Türkistanlılara karşı uygulanmaktadır. Uluslararası mahkemeler bu suç unsurunun tanımını yaparken sanığın grup üyelerine ciddi bedensel veya zihinsel zarar vererek soykırım suçunu işlediğini kanıtlamak için: 1) failin kasıtlı olarak grubun bir veya daha fazla üyesine ciddi bedensel veya zihinsel zarar vermiş olması ve 2) bu kişi veya kişilerin hedeflenen ulusal, etnik, ırksal veya dini gruba ait olması gereklidir içtihadını oluşturmuştur.[85] Örneğin Ruanda Mahkemesine göre Tutsi kadınlarının Nisan 1994'ten Haziran 1994'e kadar maruz kaldıkları cinsel saldırılar, sakatlanmalar ve tecavüzler kesinlikle ciddi bedensel ve zihinsel zarar oluşturmuştur.[86] *"Ciddi zarar"* kalıcı veya onarılamaz bir yaralanma olmak zorunda değildir.[87] Ciddi zihinsel zarar, zi-

77. Murat Yılmaz, Doğu Türkistan'da Toplama Kampları: Adım Adım Soykırım. İNSAMER. 2020.
78. QHA, "Doğu Türkistanlı bilim insanı Mihriay Erkin, Çin toplama kamplarında yaşamını yitirdi", 2021.
79. DUQ, "iki Uygur Öğrenci Çin hapsinde şehit oldu | World Uyghur Congress | Dünya Uygur Kurultayı", 2017.
80. "BM: Çin'in bir milyon Uygur Türkünü toplama kamplarına gönderdiği haberleri son derece endişelendirici", BBC News Türkçe, 2018.
81. Murat Yılmaz, Doğu Türkistan'da Toplama Kampları: Adım Adım Soykırım. İNSAMER. 2020. sf. 87-88.
82. Muhammed Emin Uyguri, "(الموت تحت السياط.. واقع المسلمين في السجون الصينية | الجزيرة نت)Kırbaç altında ölüm. Çin hapishanelerindeki Müslümanların gerçeği", 2018.
83. QHA, "Uygur din alimi Muhammed Salih Hacim toplama kampında can verdi | Kırım Haber Ajansı", 2018.
84. Arzu Beşiri, "Soykırım ve Soykırıma İlişkin Uluslararası Mekanizmalar". 108. TBB Dergisi. 2003. 179–210.
85. The Prosecutor v. Laurent Semanza, Case No. ICTR-97-20-T, (15 May 2003) Paragraph. 323, s. 96.
86. The Prosecutor v. Édouard Karemera & Matthieu Ngirumpatse, Case No. ICTR-98-44-T, Judgement and Sentence (2 February 2012), Paragraph. 1666, s. 300.
87. The Prosecutor v. Laurent Semanza, Case No. ICTR-97-20-T, (15 May 2003), Paragraph. 320; The Prosecutor v. Georges Anderson Nderubumwe Rutaganda, Case No.ICTR-96-3-T, Judgement and Sentence (6 December 1999), Paragraph.50, s. 25; The Prosecutor v. Juvénal Kajelijeli, Case No. ICTR-98-44A-T, Judgment and Sentence (1 December 2003), Paragraph. 815, s. 180.

hinsel yeteneklerin geçici olarak bozulmasından daha fazlasını ifade eder. Yaralanmanın da kalıcı olması gerekmez.[88] Mağdurun gördüğü zihinsel zarar mağdurun uğradığı saldırıyı çevreleyen koşullar nedeniyle oluşmuş olabilir. Örneğin yalnızca fizikî gibi görünen mağdurun kendi etnik grubunun üyelerinin toplu katliam kurbanı olması, sanığın mağduru tehdit etmesi, sanığın mağduru odasına kilitlemesi, silahını yakına bırakıp mağdura cinsel tacizde bulunması gibi olaylar sonucu mağdurun ciddi zihinsel zarar görmüş olduğu da kabul edilebilir.[89]

Kitlesel infazlardan sağ kurtulmayı başaran kişilerin maruz kaldıkları travma ve yaralar ciddi bedensel ve ruhsal zararlar oluşturur. Yakalanma korkusu, tamamen çaresiz kalma duygusu, kendi güvenliği kadar aile ve arkadaşlarının güvenliği için aşırı korku duyma kişinin hemen iyileştiremeyeceği travmatik olaylardır.[90] Bu nedenle cinayette hedef olmaktan kurtulanların uğradığı zihinsel zarar soykırım olarak nitelendirilmiştir.[91] Örneğin, Bosna-Hersek'in güneyinde yer alan Potoçari'de eşlerinden veya oğullarından ayrılmak zorunda kalan kadınların acısı ciddi zihinsel zarar oluşturduğundan soykırım fiili olarak kaydedilmiştir.[92] Hayatta kalan erkeklerin maruz kaldığı zihinsel zarar yalnızca öldürülme korkusundan kaynaklı olmamış, aynı zamanda çatışmalar sırasında ve sonrasında bölgeden kaçışın korkunç koşullarını deneyimlemelerinden de kaynaklanmıştır.[93]

3.2.1. Doğu Türkistanlıların uğradığı fiziksel zararlar nelerdir?

Kavram olarak *"ciddi zarar"* kalıcı veya onarılamaz bir yaralanma olmak zorunda değildir. İnşa edilmiş toplumsal baskı ve korku ortamı, yaşanan bedensel yaralanmaların, sakatlıkların ve görülen zararın şiddetini pekiştirmektedir. Sert ve acımasız davranışlarıyla halkın kalbinde korku salan ÇKP yetkilileri hapishaneler ve toplama kamplarında bu tür zalimane suçları sürekli işlemektedir.

3.2.1.1. Köle İşçilik ve Zorla Çalıştırma: Bedende Oluşan Zararlar

Haşar (Angarya) sistemindeki köle işçilik Doğu Türkistan'da günümüze kadar farklı biçimlerde devam ettirilmiş bir ÇKP politikasıdır. Doğu Türkistan'ın köylerinde ahali yılın her mevsiminde, özellikle baharda ve sonbaharda kanal açma, ağaç dikme, yol yapma gibi belediyelerin üstlenmesi gereken ve artık iş makineleri ile rahatça yapılabilen işleri elle ve ilkel aletlere yapmak zorundadır.

Doğu Türkistanlıları zorla çalıştırma sistemi 2017 sonrası uygulamaya konan toplama kampları ile modern köle işçilik sistemine çevrilmiştir. Bugün Uygurlar Çin'in iç bölgelerindeki fabrikalarda zor koşullarda ve gözetim altında her tür insani özgürlükten mahrum biçimde çalıştırılmaktadır.[94] Özellikle 2020 senesi Covid-19 salgınından sonra Çin'de boşalan fabrikalardaki iş gücü eksikliğini doldurmak için Doğu Türkistan'dan çok sayıda insan Çin'e zorla götürülmüştür. Olayla ilgili sosyal medyada paylaşılan görüntüler gündem olmuştur. Toplama kampları şahitleri Kazak Türkü Tursinbek ve Gülzira, hiçbir ücret almadan çalıştırıldıklarını ifade etmişlerdir.[95]

2020 Aralık ayında araştırmacı Adrian Zenz, Çin kaynaklarına dayandırdığı raporunda Çin'in Doğu Türkistan'daki pamuk üretiminde Doğu

88. The Prosecutor v. Georges Anderson Nderubumwe Rutaganda, Case No.ICTR-96-3-T, Judgement and Sentence (6 December. 1999), Paragraph.51, s. 26; The Prosecutor v. Ntagerura et al, Case No. ICTR-99-46-T, Judgement (25 February 2004) Paragraph. 664.
89. The Prosecutor v Emmanuel Rukundo, Case No. ICTR-2001-70-T, Judgement (27 February 2009), Paragraph. 388, ss. 117–18.
90. The Prosecutor v Blagojevic & Jokic, Case No. IT-02-60-T, Judgement (17 January 2005), Paragraph. 647, s. 238.
91. The Prosecutor v. Zdravko Tolimir, Case No. IT-05-88/2-A (8 April 2015), Judgement, Paragraph. 207, s. 85.
92. The Prosecutor v. Tolimir, Case No. IT-05-88/2-T, Judgement (12 December 2012), Paragraph. 756, s. 333.
93. The Prosecutor v. Zdravko Tolimir, Case No. IT-05-88/2-A (8 April 2015), Judgement, Paragraph.595, s. 246; The Prosecutor v. Tolimir, Case No. IT-05-88/2-T, Judgement (12 December 2012), Paragraph. 756.
94. "Anhui Guoyuan Finansal Holding Group Co., Ltd.", 2019.
95. "BM: Çin'in bir milyon Uygur Türkünü toplama kamplarına gönderdiği haberleri son derece endişelendirici - BBC News Türkçe".

Türkistanlıları zorla çalıştırdığını tespit etmiştir. Raporda 2018 senesinde toplam 570.000 kişinin Çin Hükümeti tarafından pamuk toplamaya zorlandığı, üstelik bölgedeki pamuğun %70'inin elle toplandığı ifade edilmektedir.[96] Toplama kamplarından zorla çalışmaya gönderilen kişiler ağır işkence ve zorlu yaşam koşullarından dolayı sağlığını kaybetmiştir. Özellikle toplama kamplarından geçici olarak bırakılan çok sayıda insanın ağır sağlık sorunu yaşadığı için ailelerine gönderildiği bilinmektedir. Bu ağır sağlık sorunlarının başında aşırı kilo kaybı, körlük, mide hastalıkları ve akli dengenin kaybedilmesi gelmektedir.

3.2.1.2. Toplama Kamplarında ve Hapishanelerde İşkence:

Gülbahar Celilova, Zumret Davut, Mihrigül Tursun, Tursunay Ziyavudun, Gülbahar Hativaci, Kalbinur Sıdık gibi toplama kampı şahitlerinin tanıklıklarına göre toplama kamplarında rutin arama ve kontrol sırasında kadınların tüm kıyafetleri soyularak onurları kırılmakta, kamplara yeni gelenlere yapılan idrar tahlilinde hamilelik tespit edilirse zorla kürtaj yapılmaktadır. Kamplarda yine sabahtan akşama kadar Çince olarak komünist parti için yeminler ettirilmekte, yemin etmek istemeyenler aç bırakılmaktadır. Kadınlara sürekli olarak tecavüz edilmektedir.[97] Yine çok sayıda erkek şahidin verdiği tanıklıkta işkence ve kötü muamelenin, aşağılama ve darp etmenin toplama kamplarında sıradan yöntemler olarak görüldüğü anlaşılmaktadır.

3.2.2. Doğu Türkistanlıların uğradığı zihinsel zararlar nelerdir?

Doğu Türkistan'da yaşayanların en fazla maruz kaldığı ihlallerin başında zihinsel zarara maruz bırakılma gelmektedir. ÇKP yönetiminin Doğu Türkistanlılara yönelik uyguladığı işkenceler ve ölümle sonuçlanan eziyetler doğrudan doğruya zihinsel işkence tanımına girmektedir. Hayatta kalanlara da benzer fiillerin yapılacağı baskısı ve tehdidi altında kişiler günlerini geçirmektedir. Öte yandan aile bireylerinin sürekli taciz edileceği ve temel haklarına müdahale edileceği korkusu yaşayan insanlar son derece ağır bir psikolojik işkenceye maruz kalmaktadır. Ağır baskıların arasında toplama kamplarındaki dini duyguları aşağılayan, milli kültürü yok etmeye çalışan ve Çinlileştirme politikası güden beyin yıkama teknikleri de gelmektedir. Ayrıca en ağır zarar vericiler arasında sayılan tecavüz, fiziki şiddetinin yanı sıra tecavüze uğrayan kişide ve ailesinde bıraktığı zihinsel acı ve keder Doğu Türkistanlıların uğradığı soykırım kapsamında uzun yıllardır yaşanmaktadır.

3.3. Grup Üyelerini Tamamen ya da Kısmen Fiziksel Yok Oluşa Götürecek Yaşam Şartlarına Tabi Tutmak

Soykırım fiili, grup üyelerinin hemen ölümüne yol açmayan imha yöntemlerini de içerir. Bu nedenle, öngörülen yok oluşa götürecek yaşam koşulları arasında tecavüz, bir grup insanın aç bırakılması, gerekli tıbbi hizmetin minimumun altına düşürülmesi ve grubun tamamen veya kısmen yok olmasına yol açması koşuluyla makul bir süre için yeterli yaşam barınağının verilmemesi yer almaktadır.[98] "Grubun tamamen veya kısmen fiziksel olarak yok edilmesini sağlayacak şekilde yaşam koşullarını kasten değiştirmek" ifadesi, *"failin imha yöntemleri ile grup üyelerini derhal öldürmeyi amaçlamadığı durum"* olarak yorumlanır ve nihai sonucu üyelerin fiziksel yıkımına yöneliktir.[99] Yaşam koşulları üzerinden verilen fiziksel zararın uygulama araçları, bir grup insanın hayatta kala-

96. Adrian Zenz, Sterilization, IUDs, and Mandatory Birth Control, 2020.
97. Akit, "Gülbahar Celilova, zulmü anlattı! Çin zindanında 16 ay işkence gördü", Akit Gazetesi, 2019.
98. The Prosecutor v. Clement Kayishema and Obed Rzindana, Case No. ICTR-95-1-T, (21 May 1999), Paragraph.116, s. 49.
99. Peter Robinso, Peter Robinson's Summary of Decisions of the International Criminal Tribunal for Rwanda: ICTR Statute, Rules of Procedure and Evidence,Directive on Assignment of Defence Counsel, and Code of Conduct for Defence counsel Annotated, 2020, s. 37.

bilecek kadar beslenmeye tabi tutulmasını, sistematik olarak evlerinden kovulmasını ve temel tıbbi bakımının asgari yaşamsal standardından mahrum bırakılmasını içerir.[100]

Özetle, grubun fiziksel olarak yok edilmesini sağlamak için tasarlanan yaşam koşulları aşırı kalabalık, beslenmeden yoksun ve tıbbi bakıma erişim eksikliği yaşanan gözaltı şartlarıdır.[101] Uygun yiyecek, su, barınak, giysi ve sanitasyondan mahrum bırakmak, grup üyelerini aşırı çalışmaya mecbur bırakmak gibi yavaş ölüme yol açacak koşullar yaratmak Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü 4. Maddenin 2. fıkrası (c) bendinde tanımlanan eylemler ışığında suç sayılmaktadır.[102]

3.4. Gruptaki Doğumları Kasıtlı Olarak Engellemek

"Grup içinde doğumları önlemeye yönelik tedbirler" alınması cinsel sakatlama olarak tanımlanmış ve kısırlaştırma uygulamalarını, zorla doğum kontrolünü, cinslerin ayrılmasını ve evliliklerin yasaklanmasını kapsamaktadır. Grup içinde doğumları önlemeye yönelik tedbirler sadece fiziksel değil zihinsel de olabilir.[103] Tecavüze uğrayan kişi daha sonra doğum yapmayı reddettiğinde, tecavüz doğumları önlemeye yönelik bir önlem olarak karşılık bulmaktadır. Aynı şekilde, bir grubun üyeleri tehdit veya travma oluşturma yoluyla doğum yapmamaya yönlendirilebilir.

3.4.1. Doğu Türkistanlıların doğumları kasıtlı olarak engelleniyor mu?

Doğu Türkistanlı kadınları kısırlaştırmak, zorla kürtaja yönlendirmek ve doğumları engellemek için sistematik uygulamalar geliştirmek Çin'in çok eski bir politikasıdır. Bu politikanın Doğu Türkistan'da yansıması 1986 yılında yürürlüğe giren Nüfus ve Aile Planlama Politikası ile yasanın öngördüğü kota dışında doğumların engellenmesi olmuş ve bölgede yaygın bir devlet politikası haline gelmiştir. Politika tüm Çin'de uygulansa da Doğu Türkistan'daki uygulamanın etnik temelli olarak Müslüman Türkleri hedef aldığı açıkça görülmektedir. 2015 yılından itibaren politikalara kısırlaştırma uygulaması da eklenmiştir. Ardından, 2017 ve sonrasında zorla kısırlaştırma, başta toplama kamplarındaki ve hapishanelerdeki Uygur ve Kazak kadınlar olmak üzere Doğu Türkistanlı kadınların maruz kaldığı en büyük hak ihlali olmuştur. Öte yandan Çin hükûmetinin doğum kontrol düzenlemelerine uymamak ciddi bir suç sayılmaktadır. Uygulanan sistematik baskı sonucu Doğu Türkistan'ın Hotan ve Kaşgar gibi şehirlerinde doğum oranları 2015'ten 2018'e kadar 60% düşmüştür.[104] [105]

3.5. Grubun Çocuk Üyelerini Zorla Başka Bir Gruba Transfer Etmek

Çocukların bir gruptan diğerine zorla nakledilmesinin yasaklanması, yalnızca doğrudan gerçekleştirilen zorla fiziksel transfer eylemini değil aynı zamanda çocukların bir gruptan diğerine zorla nakledilmesine yol açabilecek her türlü tehdit veya travma eylemini cezalandırmayı amaçlamaktadır.[106] Doğu Türkistan'da mevcut duruma bakıldığında en dikkat çeken suçlardan biri Doğu Türkistanlı çocukların anne ve babalarından ayırılarak yatılı okullara gönderilmesidir. New York Times gazetesinin 28 Aralık 2019 tarihli haberi, Doğu Türkistan'daki Han Çinlisi

100. The Prosecutor v Jean-Paul Akayesu, Case No. ICTR-96-4-T, Judgement (2 September 1998), Paragraph. 506, s. 131; The Prosecutor v. Georges Anderson Nderubumwe Rutaganda, Case No.ICTR-96-3-T, Judgement and Sentence (6 December 1999), Paragraph. 52, s. 26.
101. The Prosecutor v. Radovan Karadzic, Case No. IT-95-5/18-AR98bis.1, Judgement (11 July 2013), Paragraph. 49, s. 19.
102. The Prosecutor v. Radovan Karadzic, Case No. IT-95-5/18-T, Judgement (24 March 2016), Paragraph. 547, s. 207.
103. The Prosecutor v. Georges Anderson Nderubumwe Rutaganda, Case No.ICTR-96-3-T, Judgement and Sentence (6 December 1999), Paragraph. 53, s. 26.
104. Zenz.
105. The Prosecutor v Jean-Paul Akayesu, Case No. ICTR-96-4-T, Judgement (2 September 1998), Paragraph. 508, s. 131.
106. Robinson, *Peter Robinson's Summary of Decisions of the International Criminal Tribunal for Rwanda: ICTR Statute, Rules of Procedure and Evidence,Directive on Assignment of Defence Counsel, and Code of Conduct for Defence counsel Annotated.*

olmayan yaklaşık 500.000 çocuğun Çin komünist rejiminin devlet okullarına yatılı okumak üzere zorla yerleştirildiğini ortaya çıkarmıştır.[107]

3.5.1. Doğu Türkistanlıların çocukları başka bir gruba zorla transfer ediliyor mu?

Doğu Türkistan'da çocuklar ailelerinin rızası olmaksızın zorla alınarak başka bölgelere transfer edilmekte, üstelik çocukların izi yok edilerek aileleri ile olan bağları koparılmaktadır. Kamplarda ya da ülke dışında olan Uygurların çocukları "dezavantajlı grup" olarak adlandırılmakta ve "sosyalleşmelerini sağlamak" vaadiyle çocuklar için yapılan toplama merkezlerine götürülmektedir. Bu çerçevede âdeta hapishaneye çevrilen ve neredeyse tüm Müslüman Türklerin sudan sebeplerle toplama kamplarına alındığı Doğu Türkistan'da, ebeveynleri toplama kampına alınan ya da yurt dışında yaşayan tüm çocuklar "kimsesiz çocuk" olarak nitelendirilmiş, akrabalarının bakması yasaklanmış ve çocuk merkezlerine alınmıştır. *"Melek Yuvası"* adı verilen bu merkezlerde sadece Müslüman Türklerin çocukları yer alırken buralara ziyaretçi girişi yasaklanmış ve hafta içi ve hafta sonu dışarıyla irtibatı tamamen koparılmıştır. Ailelerine yapıldığı gibi Uygur çocukların da beyin yıkama tekniklerine tabi tutulduğu bu merkezlerde çocukların ana dillerini konuşması yasaklanmıştır.

107. Abduhakim İdris, Kızıl kıyamet, *Çin'in Türk ve İslam Dünyasını sömürmesi ve Uygur Soykırımı,* 2021.

4.BÖLÜM

YEREL ve ULUSLARARASI MEKANİZMALAR

4.1. Yerel Mahkemeler

4.1.1. Çin yerel mahkemelerinde dava açılabilir mi?

Çin'de mahkemeler ilk derece mahkemeleri, orta halk mahkemeleri, yüksek halk mahkemeleri ve en üst halk mahkemeleri olmak üzere dört hiyerarşik kademeye ayrılmaktadır. Ayrıca askeri mahkemeler, deniz mahkemeleri ve demiryolu ulaşım mahkemeleri vb. olmak üzere ihtisas mahkemeleri de bulunmaktadır.[108] İlk derece mahkemelerden en üst düzey mahkemeye kadar tüm yargıçlar Çin Komünist Partisi tarafından atanmaktadır.

Çin mahkemelerinde bugüne kadar toplama kamplarına karşı açılmış herhangi bir dava bulunmamaktadır. Toplama kamplarının uygulayıcılarının bizzat ÇKP'nin üst düzey yöneticileri olması ve Çin'de yargının bağımsız olmamasından dolayı Doğu Türkistanlıların Çin'deki herhangi bir mahkemeye dava açabilmesi mümkün değildir. Ayrıca dava seyrini sürdürebilmek için gerekli olan belge ve dokümanlara erişimin kısıtlılığı hatta imkansızlığı bir diğer engeldir. Yurt dışında yaşayan Doğu Türkistanlıların aileleriyle olan iletişimi tamamen kesildiğinden dolayı bölgeden kanıt niteliğinde kullanılabilecek bir belge temin etmeleri de neredeyse imkansızdır. Haziran 2020'de Kazakistan'ın başkenti Nur-Sultan'da toplama kampı mağdurlarının yakınları Çin Büyükelçiliği önünde toplanmış ve aile üyeleri hakkında bilgi alabilmek için günlerce beklemiştir. Katılımcılardan biri olan Akikat Kalliola Doğu Türkistan'daki aile fertleriyle iletişiminin engellendiğini ve iki kardeşiyle görüşemediğini ifade etmiştir. Aralık 2020'de Kalliola, babasının hapishanede öldüğünü öğrendiyse de yıl sonuna kadar yetkililer ne ölüm belgesi ne de cesede erişim izni vermiştir.[109] Oldukça lokal bir vakadan yola çıkarak denebilir ki, aynı durumla karşılaşanların Çin'de başvuru yapabileceği herhangi bir merci bulunmamaktadır.

4.1.2. Çin adalet sistemi hesap soruyor mu?

Çin'de yasama, yürütme ve yargı tamamıyla ÇKP rejiminin tekelindedir. Dolaysıyla Çin'in yargısı demokrasi ve insan hakları konusunda adil yargılama olanağından yoksundur. ÇKP'nin kendine has korumacı ve içe kapanık yönetim modelinde ve yargının iç mekanizmasındaki işleyişte atanmış yargıçların bağımsızlığından söz etmek mümkün değildir. Çin'deki davaların çoğuna bir yargıçlar kurulu karar verir ve yargılamaya kurulun bir üyesi başkanlık eder. Yargıçların ve yargı kurullarının bağımsızlığını artırmaya yönelik reformlar yapıldığı iddia edilse bile ÇKP'nin görevlendirdiği mahkeme başkanları tarafından yönetilen yargı komiteleri, karmaşık veya hassas davalardaki kararları inceleme ve onaylama yetkisine sahiptir. Alt mahkemelerdeki hakimler, önlerindeki davalar hakkında karar vermeden önce sıklıkla yüksek mahkemelerin görüşlerini alırlar. Yüksek mahkemeler ise direkt olarak ÇKP'nin üst düzey devlet birimi olan Halk Kongresi tarafından seçilen yargıçlardan oluşmaktadır.

ÇKP merkezî ve yerel idari birimleri yargı kararlarının alınmasında en önemli müdahale araçlarıdır. Çin'deki yerel yöneticiler yine aynı şekilde bizzat ÇKP tarafından seçilmektedir. ÇKP yerel yönetimi yargı makamlarının bütçesini ve mahkeme finansmanını kontrol ettikleri, ayrıca yargıç atamalarını yaptıkları için yargıçlar üzerinde tam yetkiye sahiptir. Yakın tarihli bir SPC çalışmasına göre, ankete katılan hakimlerin yüzde 68'inden fazlası yargı kararlarındaki adaletsizliğin başlıca nedeninin yerel korumacılık olduğunu ifade etmiştir. Yargı makamları idari müdahale sorununu sık sık dile getirmekte ve yerel korumacılığın yayılmasının olumsuz sonuçlarına dikkat çekmektedir.[110] Bu durum özel hukuk davalarında kendisini çok fazla göstermese de idari hukuk kapsamına giren konularda özellikle demokrasi ve insan hakları ihlalleri ve

108. Liu Ting, "Her düzeyde mahkemelerin işlev konumlandırması üzerine (论各级法院的职能定位)", 中国法院网, 2014.
109. US Department of State, *2020 Country Reports on Human Rights Practices: Armenia, US Departement of State,* 2021.
110. Congressional-Executive Commission on China, "ÇHC'de Yargı Bağımsızlığı (Judicial Independence in the PRC)", *Congressional-Executive Commission on China,* 2014.

ÇKP'nin bazı devlet politikalarında kendisini iyice belli etmektedir.

Ayrıca ÇKP yargı kararlarını hem doğrudan hem de dolaylı yollarla etkilemektedir. Mahkemelerdeki parti grupları aldıkları talimatlar ışığında hareket ederek adli atamaları ve personel kararlarını onaylamaktadır. Var olan kontrol mekanizmasının bilincinde olan yargıçlar davaları yürütürken parti politikasındaki değişiklikleri takip ederek karar vermeye mecbur kalmaktadır.

Geleneksel Çin yerel yönetimi yapısının en belirgin özelliği herhangi bir kuvvetler ayrılığı düzenlemesinin olmamasıdır. Günümüzde Çin yargı sisteminde hâlâ eksiklikler bulunmaktadır. Bu nedenle halk kitleleri ve çeşitli sosyal tabakalar nezdinde en büyük beklenti yargı reformunun gerçekleştirilmesidir. Nitekim insanlar yasal haklarını adalet yoluyla korumaya eğilimlidirler.[111] Yargı bağımsızlığı, bir yargıcın emir ve talimatlarla değil yalnızca kanuna bağlı kalarak karar vermesidir. Ayrıca, yargı kurumu bir bütün olarak hükümetten ve diğer güç odaklarından bağımsız olmalıdır. Nihayetinde bağımsız yargının temel rolü hukukun üstünlüğünü korumak ve sağlamaktır. Yargıda bağımsızlığın bulunmadığı Çin yargı mekanizması içerisinde Doğu Türkistan'da gerçekleşmekte olan soykırımı durdurmak ve cezalandırmak mümkün görünmemektedir.

4.2. Uluslararası Mekanizmalar

4.2.1. Uluslararası Adalet Divanı'nda bir devlet Doğu Türkistan'daki soykırımdan dolayı Çin'e karşı dava açabilir mi?

Çin, Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'ni 18 Nisan 1983'te Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliği'ne katılım mektubu sunarak imzalamış ve onamıştır. Aynı yıl 17 Temmuz'da Sözleşme Çin için yürürlüğe girmiştir. Taraf olurken sözleşmenin, devletlerin sorumluluklarını düzenleyen ve bu bağlamda *Sözleşme'ye taraf olan devletler arasında Sözleşme'nin yorumlanmasında, uygulanmasında ya da yerine getirilmesinde bir devletin sorumluluğu kapsamında çıkan uyuşmazlıklarda, uyuşmazlığa taraf olan devletlerden birinin talebi üzerine konunun, Uluslararası Adalet Divanı'na taşınabileceğini* ifade eden 9. maddesine çekince koymuştur.[112]

UAD'de bir devlet sadece diğer bir ya da birçok devlete karşı dava açabilir. Soykırıma uğrayan fakat devleti olmayan halklar ise ancak bir başka devletin o halk adına dava açması halinde mahkemeye ulaşabilmektedir.

Böyle bir davanın mümkün olabilmesi için söz konusu hakkın *"erga omnes"* (herkese karşı/herkesi ilgilendiren) bir hak olması gerekmektedir. *Erga omnes* yükümlülükler büyük ölçüde *jus cogens* yani uluslararası anayasal bir kabul teşkil eden normların ihlali halinde her devlete bu ihlalin giderilmesi yetkisini veren normlardır. Soykırım suçu konusundaki yükümlülükleri, uluslararası hukuk deyimiyle *obligatio erga omnes* niteliğindedir. Dolayısıyla, bu suçları işleyen bireylerin yargılanması, cezalandırılması veya ilgili mercilere iade edilmesi bütün devletlerin yükümlülüğündedir.[113]

Örneğin 11 Kasım 2019'da Gambiya, İslam İşbirliği Teşkilatı'nın 57 üyesinin desteğiyle, Myanmar'ın Rohingyalılara yönelik işlediği soykırım suçlarının soruşturulması için Myanmar'a karşı Uluslararası Adalet Divanında dava açmıştır. Gambiya davayı, Sözleşme'nin bir devletin soykırım sorumluluğuna ilişkin anlaşmazlıkların UAD'ye sunulmasına izin veren 9. maddesi uyarınca açmıştır. Myanmar, 1956'da Soykırım Sözleşmesi'ni onayladığından dolayı taraflardan biri olabilmiştir.[114]

111. Jianli Song, China's Judiciary: Current Issues, 59 Me. L. Rev. 141 (2007).
112. Çin Ulusal Halk Kongresi Daimi Komitesi, "Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi (防止及惩治灭绝种族罪公约)", 1983.
113. Bavver Kılıçoğlu, "Uluslararası Hukukta Soykırım Kavramı", 2016, 16.
114. United Nation, "UAD – Gambiya / Myanmar | IIMM", 2021.

Gambiya, Myanmar ordusu ve diğer Myanmar güvenlik güçlerince Ekim 2016'dan itibaren Rohingyalılara karşı yaygın ve sistematik *"etnik temizleme operasyonları"* başlatıldığını savunmuştur. Toplu katliam, tecavüz ve diğer cinsel şiddet biçimlerinin yanı sıra köylerin sistematik olarak ateşe verilmesi yoluyla Rohingya'nın tamamen veya kısmen yok edilmesinin amaçlandığını, üstelik Ağustos 2017'den itibaren Myanmar'ın *"etnik temizleme operasyonları"*na daha büyük ve geniş bir coğrafi alanda yeniden başlayarak soykırım eylemlerinin sürdürüldüğünü ortaya koymuştur.[115]

Myanmar ise savunmasında bu suçun sadece Rohingyalılara karşı işlendiğini, Gambiya'yı ilgilendiren bir şeyin olmadığını söylemiş ayrıca davanın listeden çıkartılmasını ve ek olarak Gambiya tarafından gelen geçici tedbirlerin belirtilmesi talebinin reddedilmesini istemiştir.

Fakat mahkeme kararında soykırım suçunun erga omnes bir suç olduğu ve Myanmar'ın bu suçu Soykırım Sözleşmesine taraf olan tüm halklara ve ülkelere karşı ihlal ettiğini, dolaysıyla tüm devletler gibi Gambiya'nın da bu davanın tarafı olabileceğini ve Gambiya'nın bu davayı açabileceğine hükmetmiştir. Daha sonra Kanada ve Hollanda da davaya katılan devlet sıfatıyla davaya dahil olmuştur.

BM'nin İşkenceye Karşı Sözleşmesi, sözleşmeye taraf olan her devletin yine sözleşmeye taraf olan başka bir devletin ihlale karışan eylemlerinin durdurulmasına ilişkin talepte bulunabileceğini ifade etmektedir. Sözleşmeye taraf olan herhangi bir devlet, 8. ve 9. maddeler kapsamında belirtildiği gibi erga omnes partes yükümlülüklerin yerine getirilmediği iddiasını tespit etmek amacıyla başka bir taraf devletin sorumluluğunu ileri sürebilir.[116]

Örnek vaka ve uluslararası sözleşmeler ışığında bakıldığında Doğu Türkistan'da yaşanan soykırım suçu da bir erga omnes suçu olduğundan Soykırım Sözleşmesi'nin 8. ve 9. maddeleri gereği sözleşmeye taraf ülkeleri ilgilendirmektedir. Bu durumda sözleşmeye taraf ülkeler soykırım uygulayan devlete yani Çin'e karşı UAD'de dava açma yetkisine sahiptir. Ancak soykırımı uygulayan ülke ekonomik büyüme içerinde olan Çin olunca menfaat çatışması baş gösterdiğinden devletler Çin'e karşı dava açma cesareti gösterememektedir. Çin'e karşı dava açmanın makul yolları da bulunmaktadır. Birkaç ülkenin birlikte Çin'e karşı dava açması ya da İslam İşbirliği Teşkilatının desteğiyle Gambiya'nın Myanmar'a karşı açtığı dava gibi uygun bir ülkenin Çin'e karşı dava açmaya teşvik edilmesi ve diğer devletler tarafından desteklenmesi alternatif yöntemler olarak sayılabilir.

Hukuk yoluna başvurulmasa da soykırım suçlarından dolayı Çin'e karşı başlatılmış girişimler bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi Kanada Parlamentosu İnsan Hakları Alt Komitesi'nin daveti olmuştur. Mart 2021'de parlamentoya sunduğu raporunda Çin'in Doğu Türkistan'da Uygurlara ve diğer Türk Müslümanlara soykırım yaptığını ifade etmiş ve Kanada Hükümetini, Çin Halk Cumhuriyeti Hükûmetinin soykırım işlediğini tanımaya, yaptırımlar uygulamaya ve bu vahşeti sona erdirmek için uluslararası toplumu harekete geçirmeye öncülük etmeye çağırmıştır.[117]

4.2.2. Ülkelerin Çin'e karşı dava açmaktan geri durmalarının sebebi nedir?

Çin'in ekonomik açıdan büyümesi, BM Güvenlik Konseyi'nin daimî beş üyesinden birisi olarak boykot hakkının olması ve ülkeleri ilgilendiren kararların konseyin onayı olmadan geçememesi, küresel sermayenin üretim üssü olması, siyasi ve ekonomik olarak birçok ülke-

115. International Court Of Justice, The Republic of The Gambia institutes proceedings against the Republic of the Union of Myanmar and requests the Court to indicate provisional measures, 2019.
116. International Court Of Justice, "International Court Of Justice Application Instituting Proceedings And Request For Provisional Measures Filed In The Registry Of The Court Application Of The Convention On The Prevention And Punishment Of The Crime Of Genocide The Minister Of Foreign Affa", 2019, 32.
117. Parliament Of Canada, The Human Rights Situation Of Uyghurs In Xinjing China, 2021.

ye karşı yumuşak gücünü kullanması, ülkelere yüklü miktarda kredi vermesi ve Doğu Türkistan konusunda sert tutum sergilemesi ülkeleri Çin'e karşı dava açmaktan caydırmaktadır.

4.2.3. Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde dava açılması mümkün mü?

UCM'de dava açılabilmesi için suçun taraf olan bir ülkenin toprağında ya da taraf ülke vatandaşı tarafından işlenmesi gerekmektedir. Çin ne UCM'ye taraftır ne de suçu işleyenler mahkemeye taraf bir ülkenin vatandaşıdır. Bu sebeple olağan dava açma yolu kapalıdır. Fakat soykırım suçu unsuru başka bir ülke toprağında işlense de soykırım suçunun mahkemeye taraf olan bir ülke toprağında işlendiği iddia edilebilmektedir. Örneğin Bangladeş davasında mahkeme böyle bir yargı yetkisi oluşturmuştur.

UCM Doğu Türkistan için 6 Temmuz 2020'de Tacikistan ve Kamboçya topraklarında yaşayan Uygurlara karşı işlenmiş soykırım ve insanlığa karşı suçların sorumlusu olarak Çinli yetkililere yönelik bir başvuru almıştır.

Başvuruda, Çinli yetkililer tarafından işlenen soykırımın ve insanlığa karşı suçların (cinayet, tehcir, hapis veya diğer ağır özgürlükten yoksun bırakma, işkence, zorla kısırlaştırma, zulüm, zorla kaybolma ve diğer insanlık dışı eylemler) Uygurları ve diğer Türk azınlıkların üyelerini toplama kamplarında alıkoyarak gerçekleştirildiği iddia edilmiştir. Suçların kısmen UCM'ye taraf olan Kamboçya ve Tacikistan topraklarında meydana geldiği iddia edilmiştir.[118] Çünkü kurbanlardan bazıları bu ülkelerde tutuklandıktan (veya *"kaçırıldıktan"*) sonra sınır dışı edilerek Çin'e gönderilmiştir.

Ancak mahkeme suçun yalnızca Çin toprakları içinde, Çin vatandaşları tarafından işlendiğini ve Çin'in UCM'nin kurucu statüsü olan Roma Statüsüne taraf olan bir devlet olmadığı için mahkemenin yetki alanı dışında kaldığını ifade ederek bu girişimi reddetmiştir.[119]

Bu durumda yargı yolunun açılması için Çin'in mahkemeye kendisinin taraf olması, geçici bir mahkemenin yargı yetkisini kabul etmesi veya BM Güvenlik Konseyi'nin konu hakkında yeni bir karar alması gerekecektir. Bu kararların alınması da Çin'in rızasına bağlı olduğu için UCM'de Çin'e karşı soykırım davası açılması zor gözükmektedir.

Tüm bu engellere ve zorluklara rağmen dava yolunu açan bazı imkânlar bulunmaktadır. UCM'de devam etmekte olan Bangladeş davası bunun bir örneğidir. Rohingyalılara karşı soykırımın işlendiği yerlerden biri olan ancak mahkemeye taraf olmayan Myanmar'a karşı soykırım, insanlığa karşı suç ve savaş suçlarına ilişkin yargı yetkisi tesis edilememiştir. Buna karşın savcılık ofisi, Bangladeş'e sığınmak zorunda kalan Rohingyalılara yönelik "sınır dışı etme" suçu işlendiğini ve bu suçun bir kısmının üye devlet olan Bangladeş sınırları dahilinde meydana gelmesinden dolayı yargı yetkisi olduğunu belirtmiştir. Savcılık ofisinin dayanağı olan *"sınır dışı etme"* suçunun gerçekleşmesi ancak bir ülke sınırından başka bir ülke sınırına geçişin yapılması ile mümkün olmuştur. Dolayısıyla savcılığa göre Myanmar'da başlayan bu suçun bir kısmı Bangladeş sınırının geçilmesi ile olmuş böylece söz konusu suç Bangladeş topraklarında da gerçekleşmiş sayılmıştır.

Bangladeş/Myanmar davasından yola çıkarak, Doğu Türkistan'da gerçekleşmekte olan soykırımın yargıya taşınması için Doğu Türkistan'dan yurt dışına göç etmeye mecbur bırakılan ve Roma Statüsüne taraf bir ülkeye giriş yapmış Doğu Türkistanlılar tarafından soykırım suçunun geldiği devlet topraklarında da devam ettiği ileri sürülerek UCM'ye dava açılabilir.

4.2.4. Bağımsız bir Doğu Türkistan mahkemesi nasıl kurulur?

Çin devletinin dünya üzerindeki etkisi ve ülke-

118. ICC, "Report on Preliminary Examination Activities 2020", 2020, 18.
119. ICC, "Report on Preliminary Examination Activities 2020".

de yargı bağımsızlığının olmaması göz önüne alındığında soykırım suçunun bağımsız ve etkili bir şekilde soruşturulması ihtiyacı ayrı bir Doğu Türkistan mahkemesinin kurulması fikrini gündeme getirmektedir. Ruanda soykırımı ve Yugoslavya soykırımı sonrasında kurulan özel mahkemelerde olduğu gibi Uygurlara yönelik gerçekleştirilen soykırımın araştırılması ve sorumlularının tespit edilmesi ve sonrasında da cezalandırılması için bağımsız bir Doğu Türkistan mahkemesi kurulabilir.

Bu şekilde kurulan bir mahkemede uluslararası savcılar ve hakimler eliyle soykırımın tüm sorumluları ortaya çıkartılabilir ve olayların üstünün örtülmesi engellenebilir. Mahkemenin tek bir suça ve ülkeye yönelik kurulması hem tek ülkede varlık gösterebilmesini hem de soruşturma süresince mahkemenin ve hakimlerin işini kolaylaştıracaktır.

Bağımsız ve alternatif mahkemenin tüm kolaylığına rağmen ister Yugoslavya ve Ruanda mahkemelerinde olduğu gibi BM Güvenlik Konseyi eliyle, isterse de Lübnan ve Kosova mahkemelerinde olduğu gibi Güvenlik Konseyi dışındaki bir kurum aracılığıyla veya uluslararası anlaşmayla kurulacak olan *Doğu Türkistan Mahkemesi* olsun her durumda Çin Devleti'nin kurulacak mahkeme için rızası gerekecektir. Bu sebeple bu yolun kısa vadede etkili ve uygulanabilir bir adalet mekanizması olacağı söylenemez.

4.3. Diğer Adalet Mekanizmaları

4.3.1. Diğer ülkelerin yerel mahkemelerinde evrensel yargı prensibine dayanarak dava açılabilir mi?

Evrensel yargı prensibine göre bütün devletlerin mahkemeleri suçun menşeine, failine ve mağduruna bakmaksızın soykırımın, insanlığa karşı suçların ve savaş suçlarının sorumlularını adalet önüne getirmek için uluslararası hukukça tanınan yetki ve göreve sahiptir. Bu evrensel yetkinin ulusal mahkemelerce kullanılması şüpheliler ülkelerini ziyaret ettiğinde ya da oradan sığınma talep ettiğinde veya şüpheli kişi suçun işlendiği devlete iade edildiğinde son derece yararlı olacaktır. Evrensel yargı yetkisi aynı zamanda, statüyü onaylamayan devletin sınırları içinde işlenen suçların sorumlularının adalet önüne getirilmesine izin vererek statüdeki boşluğun doldurulmasına yardımcı olacaktır. Bu tarz bir yargılamaya verilen en meşhur örnek Einchmann'ın İsrail mahkemelerindeki yargılamasıdır. Almanya'da işlenen bir suç İsrail'de yargılanmıştır. Bu açıdan bakıldığında soykırım suçunda evrensel yargı prensibini benimseyen tüm yerel mahkemeler Çinli yetkililer aleyhine Doğu Türkistan'da yapılan soykırımın hesabını sorabilir.

4.4. Doğu Türkistan'daki Soykırımı Tanıyan Ülke Parlamentoları

- **Kanada**

Kanada Federal Parlamentosu 22 Şubat 2021'de Çin'in Doğu Türkistan'da uygulamakta olduğu ağır insan hakları ihlallerini iki çekimser oya karşı 266-0 oyla soykırım olarak kabul etmiştir. Çin'in Doğu Türkistan'da yapmış olduğu insan hakları ihlallerini soykırım olarak tanıyan ilk ülke Kanada olmuştur.

- **Hollanda**

Hollanda Parlamentosu 25 Şubat 2021'de Çin'in Uygur Türklerine yaptığı insanlık dışı uygulamalarını Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmesi kapsamında soykırım olarak tanımladığı kararını ilan etmiştir. Kararda "Çin'de Uygur azınlığa karşı bir soykırım gerçekleşmektedir." ifadesi yer alırken Çin yönetimi doğrudan sorumlu tutulmamıştır. Metinde "Çin hükümetinin doğumları engellemeye yönelik önlemleri ve cezalandırma kampları gibi uygulamaları Birleşmiş Milletler'in 260 sayılı kararı kapsamındadır." ifadesine yer verilmiş böylece BM Genel Kurulu'nun "soykırım suçunun önlenmesine ve cezalandırılmasına dair" 260 sayılı kararına atıfta bulunulmuştur.

• **İngiltere**
22 Nisan 2021 tarihinde İngiltere Parlamentosu Çin'in Uygur Türklerine yaptığı zulmü soykırım olarak tanıyıp İngiltere hükûmetinin Çin'e baskı yapmasını talep etmiştir. Yapılan açıklamada, Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi'nde kitlesel insan hakkı ihlalleri ve insanlığa karşı suçların işlendiği kayda geçirilmiştir.

• **Litvanya**
Litvanya parlamentosu, Çin rejiminin Uygur Türklerine yönelik ağır insanlık dışı muamelelerini 20 Mayıs 2021 tarihinde soykırım olarak kabul ettiğini açıklamıştır. Kanada, Hollanda ve İngiltere'nin ardından bu kararı alan dördüncü ülke olmuştur.

• **Çek Cumhuriyeti**
Çek Cumhuriyeti 16 Haziran 2021 tarihinde Çin'in Uygurlar üzerinde uyguladığı ağır insan hakları ihlallerini resmen soykırım olarak tanıyan devletler arasına girmiştir. Çek Cumhuriyeti Senato Eş Başkanı Pavel Fischer, "Çin Hükümeti Uygurlara, Tibetlere ve diğer etnik gruplara en acımasız zulümleri gerçekleştirirken buna sessiz kalamayız." ifadelerini kullanmıştır.

• **Belçika**
Çin'in doğu Türkistan'daki, baskı, asimilasyon ve soykırım fiillerine karşı birçok ülke parlamentosu gibi Belçika parlamentosu da çağrıda bulunmuştur. Soykırıma karşı önergeyi 8 Temmuz 2021 tarihinde onaylayarak Çin'in soykırımını tanıyan ülkeler listesinde yer almıştır.

• **Fransa**
Muhalefetteki Sosyalist Partinin sunduğu Uygurlara yönelik soykırımı tanıyan ve kınayan yasa tasarısı 20 Ocak 2022 tarihinde Fransız parlamentosunun alt kanadı Ulusal Meclis'te oy çokluğuyla kabul edilmiştir.

Sonuç

2009 Urumçi katliamından sonra ÇKP yönetimi Doğu Türkistan'da Uygurlar başta olmak üzere Müslüman Türklere yönelik sistematik bir soykırım planı hazırlığı yapmaya başlamıştır. Büyüyen Çin ekonomisiyle birlikte yabancı sermayenin Çin'e akışı, Çin'in *Bir Kuşak Bir Yol Projesi*'ne olan iştahını daha da kabartmıştır. 2013 yılından itibaren ise bir yandan toplama kamplarının inşaat projeleri hazırlanmaya öte yandan Uygur Türklerinin biyometrik verileri toplanmaya başlamıştır. Dini aşırılıkla mücadele adı altında özellikle kadınların başörtüsü üzerinden Müslümanların dini yaşantılarına sert müdahaleler gerçekleştirilmiştir. Nitekim şehirlerde ve köylerde kadınların başörtülerini çıkarmalarına yönelik açıkça kampanyalar ve tutuklamalar başlatılmıştır. Yerel idari yöneticilerince muhafazakâr aileler olarak sınıflandırılan ailelerin kadın üyeleri gündüzlük ve gecelik eğitimlerine katılmaya zorlanmıştır. Bu uygulamalar gelecekte tüm Doğu Türkistan'da aktif hâle gelecek toplama kampı sistemi için alıştırma ve ön prova niteliği taşımıştır. Hemen ardından uygulamaya konan *"teröre karşı sert darbe", "radikalizmle mücadele"* ve benzeri kampanyalar sonucu 2016 yılının sonlarına kadar Doğu Türkistan'da devlet eliyle çok sayıda katliam gerçekleştirilmiştir. 2014 yılı Temmuz ve Ağustos aylarında Yarkent'in İlişku kasabasında Çin güvenlik güçleri kitlesel imha silahları kullanarak geniş çaplı bir katliama imza atmıştır. Atılan tüm adımlar soykırıma doğru ilerleyen süreci beslemekteydi. 2016 yılının Ağustos ayında Çin Devlet Başkanı Xi Jinping, Tibet ÇKP Genel Sekreteri Chen Quanguo'yu Doğu Türkistan'a ÇKP Genel Sekreteri olarak atamıştır. Aslında bu atama soykırımın düğmesine basıldığının işaretidir. Chen Quanguo geniş çapta tutuklamaların yapılacağı 2017 Nisan'ına kadar geçen 8 aylık süre içinde *"Kardeş Aile Projesi"* ile Çin devlet memurlarının Doğu Türkistanlı ailelerin içlerine kadar girmesini emretmiştir. Milyonlarca Han Çinlisi memur Uygur ve Kazak Türklerinin evlerine zorla yerleştirilmiştir. Ailenin günlük tüm aktivitelerini kayıt altına almakla mükellef memurlar her aile bireyini kayıtların tutulduğu not defterleri üzerinden puanlamıştır. Kimlerin toplama kampına gideceğine karar vermek amacıyla kurulan puanlama yöntemiyle aile üyeleri, özellikle ailenin erkek bireyleri, mercek altında tutulmaktaydı. Tüm veriler bu şekilde toplandıktan sonra Mart 2017 tarihinde ÇKP yönetimi toplama kampları da dahil olmak üzere soykırım için gerekli birinci kademe hazırlıkları tamamlamıştır. Nisan 2017'den itibaren tüm yurtdışı çıkışları durdurulmuş ve pasaportlara el konulmuştur. Yurtdışında yaşayan öğrenciler siyasi değerlendirmelerinin yapılması için ülkeye geri çağırılmıştır. Bu adımlara paralel bir şekilde kitlesel tutuklamalar başlamış ve insanlar toplu bir şekilde toplama kamplarına alınmıştır.

Sistematik soykırım politikası toplama kampları merkezinde ilerletilmekte ve sistemin toplama kamplarının dışındaki uzantıları da devlet eliyle çalışmaya devam ettirilmektedir. Doğu Türkistanlı kadınların zorla kısırlaştırılması, çocukların ailelerinden ayrılarak asimilasyona tabi tutulması bunun en tipik göstergesidir. Toplama kamplarındaki kötü muamele ve işkence, toplu tecavüz ve öldürmeye yönelik uygulamalar Çin'in alenen soykırım sözleşmesinin tüm maddelerini ihlal ettiğini göstermektedir. Çin devleti Doğu Türkistanlıların sadece bir kısmını değil tamamını hedef almaktadır ki, soykırım sözleşmesinin 2. Maddesinde belirtildiği üzere grup üyelerinin bir kısmına karşı öldürmeye yönelik uygulamaların geliştirilmesi dahi soykırımın gerçekleşmesi için yeterlidir.

Çinli devlet yetkililerinin Doğu Türkistan'la ilgili açıklamaları da Çin devletinin soykırımın manevi unsurunu yani soykırım niyetini açıkça taşıdığını göstermektedir. Sözleşmenin gerektirdiği niyet unsuru bilinçli olarak sunulan resmi beyanlar, politikalar, genel bir plan veya bir davranış şekli ve tekrarlanan yıkıcı eylemler dahil olmak üzere nesnel standartlarla ölçülmektedir. Bu bağlamda Devlet Başkanı Xi'nin bölgede başlattığı *"Teröre Karşı Halk Savaşı"* yaklaşımına ek aşırılığın Uygur ve diğer Müslüman Türk toplumlarında kök saldığını savu-

nan söylemleri sonucu Müslüman Türklerin yoğun olarak yaşadığı bölgeleri ön cephe haline getirmesi soykırım kavramını gündeme getirmektedir. Çinli kamp gardiyanların toplama kamplarındaki tutsaklara *"Uygurlar, Kazaklar ve diğer Müslümanlar ortadan kalkana ve tüm Müslümanların soyu tükenene kadar sistemi sürdürme"* emrini uyguladıklarını sık sık ifade ettiği bilinmektedir. Üst düzey yetkililerin "halk savaşı" için verdiği toplanması gereken herkesi toplama, bu kişileri tamamen imha etme, soylarını azaltma, köklerini kurutma, bağlantılarını kesme ve kaynağını yok etme emirleri çeşitli diplomatik kademelerde yerleşik düşünce halini almıştır. Üst düzey Çinli yönetici Zhu Hailun'un Çin'in İstanbul Başkonsolosu Cui Wei'e "Uygurlara kesinlikle acımayın" emriyle birlikte Uygurların beyinlerinin hastalıklı olduğunu, aşırıcı düşüncelere bulaştığını ve bunun kökeninin din olduğunu söylemesi ve tüm bunlara sebep olan zeminin yok edilmesi gerekliliğini vurgulaması soykırım niyetine dair yaygın bir kanaatin olduğunu kanıtlamaktadır. Hedef grubun fiziksel yok edilmesinin yanında, Müslümanların yoğun olarak yaşadığı bölgelerde on binlerce caminin yıkılması ve Uygur mahallelerinin yerle bir edilmesi Müslüman Türk kimliğinin de silinmesine yönelik uygulamalar yapıldığının bariz işaretleridir.

Toplumun önde gelenlerinin tutuklanarak 20 yıllık veya müebbet hapis cezasına çarptırılmaları kişilerin hayatlarını elinden almaya eşdeğer uygulamalardır. Bunun gibi uzun süreli hapse gönderilen insanlar hapishanelerdeki ağır yaşam koşullarından dolayı kısa sürede hayatını kaybetmektedir ki bu tür ölümler kasti öldürmeye yönelik yöntemlerden bir tanesidir. Uygurların ve diğer Müslüman Türklerin çoğalmasına yönelik kısıtlamalar sadece kadınları zorla kısırlaştırmakla sınırlı değildir. Üreme çağındaki milyonlarca erkeği ailesinden ve toplumundan ayırarak tecrit etmek de aynı şekilde doğumları engellemeye yönelik uygulamalardandır. Bir diğer uygulama ise Uygur kadınlarının Çinli erkeklerle evlendirilmesidir. Bu evlilikten doğacak babası ve baba tarafı Çinli olan çocuk, kendi kimliğini belirlerken Doğu Türkistan'daki dezavantajlı gruptan olan annesinin kimliğini değil babasının kimliğini benimsediğinde doğal olarak Uygur nüfusu azalacaktır.

İşlenen soykırım suçunu gerçekleştiren kişilerin ve kuruluşların tamamı ÇKP yönetimi altındaki Çin devletinin bizzat kendisine aittir. Tüm uygulamalar devletin kendi kontrolünde ve emrinde yapılmaktadır. Nitekim 2021'in sonunda Chen Quanguo'nun görevden alınması Doğu Türkistan'daki soykırımın seyrini değiştirmemiş ve sistem olduğu gibi devam ettirilmiştir. Dolayısıyla Çin, Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi'ne aykırı biçimde devlet gücünü kullanarak Uygurlar başta olmak üzere Doğu Türkistan'daki Müslüman Türklere karşı sistemli bir soykırım yürütmektedir. Çin devleti bu suçun bizzat sorumlusu ve uygulayıcısıdır.

Tavsiyeler

*Çin Hükümetine Tavsiyeler

- Doğu Türkistan'daki toplama kamplarındaki tüm insanlar koşulsuz serbest bırakılmalı ve toplama kampları bir daha açılmamak üzere kapatılmalıdır.

- Toplama kampına alındıktan sonra hapishanelere gönderilen tüm mahkumlar ve siyasi tutuklular serbest bırakılmalıdır.

- Toplama kamplarının planlanmasında, inşasında ve yürürlüğe girmesinde yer alan tüm üst düzey bürokratların ve devlet yöneticilerinin sorumluluklarının tespit edilmesi için uluslararası kurum ve kuruluşlara bölgede inceleme izni verilmelidir.

- Uygurlara yönelik uygulanan yüz tanıma, eve giriş çıkışlarda kare kod okutma, kimlik kontrol noktaları, rastgele üst arama ve cep telefonu incelemesi dahil tüm gözetim sistemleri ortadan kaldırılmalıdır.

- "Melek Yuvası" adı verilen çocuk kamplarındaki çocuklar ebeveynlerine teslim edilmeli, ebeveynleri hayatta olmayanlar yakın akrabalarına teslim edilerek ergenlik çağına kadar tüm masrafları karşılanmalı. Kimsesiz çocukların bakımı için STK'ların çocuk yurtları kurmasına izin verilmelidir.

- Doğu Türkistan'dan Çin'in iç kesimlerindeki hapishanelere götürülen Doğu Türkistanlılar serbest bırakılmalı ve emniyetli bir şekilde ailelerine kavuşmaları sağlanmalıdır.

- Doğu Türkistan'ın çeşitli bölgelerinden ve toplama kamplarından alınarak Çin'deki fabrikalara çalışmak üzere gönderilen kişiler maaşları ve tazminatları tam ödenmek koşuluyla serbest bırakılarak memleketlerine emniyetli bir şekilde dönmelidir.

- Angarya sistemi ve tüm zorla çalıştırma sistemleri sonlandırılmalıdır.

- Toplama kamplarında ve zorla çalıştırma sırasında hayatını kaybedenlerin tespit edilmesi için uluslararası bağımsız kuruluşların Doğu Türkistan'a gözlemci göndermesine engel olunmamalıdır.

- Uygur, Kazak, Kırgız ve diğer Müslüman Türklere yönelik ayrımcı politikalardan vazgeçilmeli, kamu ve özel alanlarda anadil kullanma hakkı geri verilmelidir.

- Çin'in iç bölgelerinden Doğu Türkistan'a yerleştirmek üzere getirilen Çinlilerin göçü durdurulmalı ve bu politikadan acilen vazgeçilmelidir.

- Doğu Türkistanlılara yönelik uygulanan seyahat kısıtlaması, doğum kısıtlaması, ibadet kısıtlaması derhal kaldırılmalı, "Kardeş Aile Projesi" iptal edilmeli ve Doğu Türkistan sınırları dünyaya açılmalıdır.

- 1949'dan günümüze dek Doğu Türkistan'da yıkılan tüm ibadet alanlarının, yok edilen kültür miraslarının ve mezarlıkların yerine yine aynı işlevde yapılar yapılması için gereken tüm masraflar karşılanmalı, devlet dairelerine tahsis edilen vakıf arazileri boşaltılmalı ve tüm beyin yıkama propagandaları durdurulmalıdır.

- Evleri yıkılarak arazilerine el konulan, yaylalarından kovulan ve toplu konutlara zorla yerleştirilen mülk sahiplerinin arazileri geri verilmeli ve yıkılan yapıların yeniden inşası için gerekli tüm masraflar karşılanmalıdır.

- Çin devleti Uygurlar başta olmak üzere soykırım kurbanlarından özür dilemeli, Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne ve insan hakları sözleşmelerine hemen taraf olmalı, günümüze kadar uyguladığı tüm asimilasyon politikalarının bir daha tekrar edilmemesini sağlayan yasal düzenlemeleri yapmalıdır.

- Yurtdışında yaşayan Doğu Türkistanlılara yönelik fişleme ve takip sistemi kaldırılmalı, insanların memleketlerine serbestçe giriş çıkış yapabilmeleri için yasal garanti verilmeli ve finansal kısıtlamalar ortadan kaldırılmalıdır.

*Çin Halkına Tavsiyeler

- ÇKP'nin Doğu Türkistan'da uygulamakta olduğu soykırım politikasından vazgeçmesi için açık olarak tepkilerini ortaya koymalıdır.

- Her türlü ırkçı söylemden vazgeçmelidir.

- ÇKP'nin Doğu Türkistan'daki politikalarına alet olmamalı ve Doğu Türkistan'a yerleşmeyi reddetmelidir.

- Yurtdışında yaşayan tüm muhalif Çinliler, ÇKP'nin soykırım politikasına karşı göz yummaktan vazgeçmeli ve sahici adımlar atılana dek söylem üretmeye devam etmelidir.

*Birleşmiş Milletler'e Tavsiyeler

- Çin'in Doğu Türkistan'daki politikalarını soykırım olarak tanımalıdır.

- Tüm kurum ve kuruluşlarını harekete geçirerek Çin'i Doğu Türkistan'daki soykırım politikasından vazgeçmeye ikna etmelidir.

- Tüm üye ülkelerin temsilcilerinden oluşan bir gözlemci heyetini Doğu Türkistan'a göndermelidir.

- Uluslararası Adalet Divanı'nda Çin'e karşı soykırım davası açmak için Doğu Türkistan kampanyası başlatmalıdır.

- BM Genel Kurulu, UAD'den "Toplama kampları soykırım suçunu teşkil eder mi?" başlıklı bir danışma görüşü istemelidir.

*Avrupa Birliği'ne Tavsiyeler

- Avrupa Parlamentosu Çin'in Doğu Türkistan'daki politikalarını soykırım olarak tanımalıdır.

- Doğu Türkistan'daki soykırımı durdurana ve bölge sınırlarını dünyaya açana kadar Çin ile olan tüm ticari sözleşmeleri askıya alınmalı ve Çin mallarının Avrupa'ya girmesi yasaklanmalıdır.

- Doğu Türkistan'daki gözetleme ve köle işçilik sisteminde yer alan Avrupalı firmaların bölgeden ayrılması sağlanmalıdır.

- Üretim ve tedarik zincirinde köle işçilik yer alan tüm markaların Avrupa pazarında satış yapması yasaklanmalıdır.

- AİHM, Doğu Türkistan'a gözlemci heyet göndermelidir.

*İslam İş birliği Teşkilatına Tavsiyeler

- Çin'in Doğu Türkistan'daki müslümanlara yönelik soykırım politikasını kınamalı ve Çin ile olan tüm ilişkilerini durdurmalıdır.

- Rohingya soykırımında olduğu gibi Çin'in de Adalet Divanı'nda yargılanmasına önayak olmalıdır.

- Doğu Türkistan'a gözlemci heyet göndermelidir.

*Türk Devletleri Teşkilatı'na Tavsiyeler

- Çin'in Doğu Türkistan Türklerine yönelik uyguladığı soykırım politikasını açık bir şekilde kınama mesajı göndermelidir.

- Üye ülkeler UAD'de Çin'e karşı dava açılması için birlikte hareket etmelidir.

- Doğu Türkistanlı sığınmacılara kapılarını açmalı ve gelenlerin can güvenliğini sağlamalıdır.

- Bir Kuşak Bir Yol projesinde yer alan ülkeler Çin yaygın insan hakları ihlallerine son verene kadar projeyi askıya almalıdır.

*Dünya Ticaret Örgütü ve Olimpiyat Komitesine Tavsiyeler

- Dünya Ticaret Örgütü Çin'in örgüt üyeliğini yeniden gözden geçirmeli ve üyelik şartlarıyla Çin'in fiili uygulamalarını karşılaştırarak rapor hazırlamalıdır.

- Dünya Ticaret Örgütü Tedarik zincirinde Doğu Türkistanlı köle işçileri çalıştıran tüm markalar tespit edilmeli ve bu markaların ihracat ve ithalatı yasaklanmalıdır.

- Soykırımı durdurana kadar Çin'in olimpiyatlara katılması engellenmelidir.

*Diasporadaki Doğu Türkistanlılara ve STK'lara Tavsiyeler

- Çin'in Doğu Türkistan'da uyguladığı politikaların soykırım olduğunu tek ağızdan söylemeli ve sistemli bir işbirliği içerisinde soykırımı ispat etmek için çalışmalıdır.

- Bulunduğu ülkelerde kamuoyu desteğini sağlamak için medyayı etkin kullanmalı ve lobicilik faaliyetlerini güçlendirerek parlamentoların Doğu Türkistan'daki soykırımı tanımalarını sağlamalıdır.

- Uluslararası sözleşmeleri ve hukuk sistemini iyice incelemeli ve mümkün olan tüm alanlarda Çin'e karşı hukuki mücadele başlatmalıdır.

- Doğu Türkistan'da süren soykırım için uluslararası bir mahkeme kurulması çabasında olmalıdır.
- Doğu Türkistan'daki temel sorunun Çin'in işgali olduğunu uluslararası topluma ve tüm ülkelere anlatmalıdır.

*Dünya Kamuoyuna Tavsiyeler

- Çin mallarını boykot ederek satın almamalı, sosyal medyada Çin'in soykırımına karşı açıkça tepkilerini ortaya koymalıdır.

- Turistik amaçlı Doğu Türkistan'a gitmeyi denemeli, gidebilirse bölgeyi yerinde gözlemlemelidir.

- Yaygın insan hakları ihlallerine son vermedikçe Çin'in organize ettiği hiçbir etkinliğe ve festivale katılmamalıdır.

KAYNAKÇA

A Summary of Judgement, Trial Chamber, Case 002/02 Against Nuon Chea and Khieu Samphan (Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia), 2018, s. 23-26.

A Summary of Judgement, Trial Chamber Case 002/02 Against Nuon Chea and Khieu Samphan (Extraordinary Chambers in the Courts of Cambodia), 2018, s. 4.

Türkiye Diyanet Vakfı. İslam Ansiklopedisi,Taşağil, Ahmet.

Akayesu, Jean-Paul, Internatıonal Criminal Tribunal For Ruanda, International Legal Materials 37, no. 6 (1998): 1399–1410.1998.

"Gülbahar Celilova, Zulmü Anlattı! Çin Zindanında 16 Ay Işkence Gördü", Akit Gazetesi, 08.12.2019

Tuna, Amine. "Doğu Türkistan'da Asimilasyon ve Ayrımcılık", İHH İnsani Yardım Vakfı, İstanbul, 2012, s. 70–75

"Anhui Guoyuan Finansal Holding Group Co., Ltd.", 2019

Application of The Convention on The Prevention and Punishment of The Crime of Genocide (The Gambia v. Myanmar), 2020, s. 10-11

"Uygur Türkü Müslümanların Tutulduğu Toplama Kamplarına Girdi", BBC News Türkçe, 18.06.2019.

Beşiri, Arzu "Soykırım ve Soykırıma İlişkin Uluslararasi Mekanizmalar", TBB Dergisi, 108, 2003, 179–210.

"Bir Uygur'un Hayatta Kalma Hikayesi: Mihrigül Tursun", ShareAmerica, 07.03.2019, https://share.america.gov/tr/bir-uygurun-hayatta-kalma-hikayesi-video/

"BM: Çin'in bir milyon Uygur Türkünü toplama kamplarına gönderdiği haberleri son derece endişelendirici", BBC News Türkçe, 31.08.2018, https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-45365793

Bosnia and Herzegovina v. Seria and Montenegro, Jugment of 26 February 2007, s. 23.

Buckley, Chris. "China Is Detaining Muslims in Vast Numbers. The Goal: 'Transformation.'", The New York Times, 08.09.2018, https://www.nytimes.com/2018/09/08/world/asia/china-uighur-muslim-detention-camp.html

By Michael Bristow, "BBC News | Many 'missing' after China riots", BBC NEWS, 2009

"China: Massive Numbers of Uyghurs & Other Ethnic Minorities Forced into Re-education Programs", Chinese Human Rights Defenders , 03.08.2018, https://www.nchrd.org/2018/08/china-massive-numbers-of-uyghurs-other-ethnic-minorities-forced-into-re-education-programs/

"Çin'in Toplama Kamplarından Kurtulan Uygur Türkü Anlatıyor", Amerika'nın Sesi , 16.05.2019, https://www.youtube.com/watch?v=37NOnWZAN1A

Çin Ulusal Halk Kongresi Daimi Komitesi. "Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılması Sözleşmesi (防止及惩治灭绝种族罪公约)", 1983.

"ÇHC'de Yargı Bağımsızlığı (Judicial Independence in the PRC)", Congressional-Executive Commission on China, 2014.

"Çin Istanbul Başkonsolosu: Cami Yıkmıyoruz, 100'e Yakın Tarihi Cami de Restore Ediliyor", Demiirören Haber Ajansı (DHA), 14.05.2019, https://www.haberler.com/guncel/cin-istanbul-baskonsolosu-cami-yikmiyoruz-100-e-12045569-haberi/

Dillon, Michael. "Xinjiang : Ethnicity, Separatism and Control in Chinese Central Asia", Durham East Asian papers, 1995.

"İki Uygur Öğrenci Çin hapsinde şehit oldu", Dünya Uygur Kurultayı (DUQ), 24.12.2017, https://www.uyghurcongress.org/tr/iki-uygur-ogrenci-cin-hapsinde-sehit-oldu/

ECCC, Case 002_02, Judgment (16 November 2018), Paragraf. 3345, s. 1697

ECCC, Case 002_02, Judgment (16 November 2018), Paragraf. 3728, s. 1884

ECCC, Case 002_02, Judgment (16 November 2018), Paragraf. 3992, s. 2024

ECCC, Case 002_02, Judgment (16 November 2018), Paragraf. 3993, s. 2024

ECCC, Case 002_02, Judgment (16 November 2018), Paragraf. 4002, s. 2028

ECCC, Case 002_02, Judgment (16 November 2018), Paragraf. 4012, s. 2033

ECCC, Case 002_02, Judgment (16 November 2018), Paragraf. 796, s. 405

Eset Süleyman, Son Yüz Yılda Uygur Tarihinde Üç Yedi Trajedi ve Tarihsel Belgesel Açıklaması.

"Srebrenitsa Soykırımı: Sürece Nasıl Gelindi, Neler Yaşandı?", euronews,11.07.2021, https://tr.euronews.com/2021/07/10/srebrenitsa-soykirimi-surece-nasil-gelindi-neler-yasandi

First Genocide Charges to be Heard at ECCC

Human Rights Council, A/HRC/39/64: Report of The Independent International Fact-Finding Mission on Myanmar, Eylül 2018.

ICC, "Bangladesh/Myanmar Case in ICC", 2019.

———, "Report on Preliminary Examination Activities 2020", 2020, 18.

ICI, Case Concernıng Application of The Convention on The Prevention and Punishment of The Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Yugoslavia), 1996, ss. 9–11.

ICJ, Case Concerning Application of The Convention on The Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v/ Serbia and Montenegro)\ Paragraf.297, 2007, s. 127.

İdris, Abduhakim. "Kızıl kıyamet, Çin'in Türk ve İslam Dünyasını sömürmesi ve Uygur Soykırımı, Center for Uyghur Studies, Mart 2021.

Ortaylı, İlber. "Kamplar...İşkence korkunç", Hürriyet, 04.11.2018, https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/ilber-ortayli/kamplar-iskence-korkunc-41007791

Kutluk, İlteriş. "Türk Ve Islam Dünyası'nın Doğu'daki Kalesi Doğu Türkistan Düşüyor Mu?", Türk Yurdu Dergisi , 2009.

International Court Of Justice, "International Court Of Justice Application Instituting Proceedings And Request For Provisional Measures Filed In The Registry Of The Court Application Of

The Convention On The Prevention And Punishment Of The Crime Of Genocide The Minister Of Foreign Affa", 2019, s. 32.

Relief Web, The Republic Of The Gambia Institutes Proceedings Against The Republic Of The Union Of Myanmar And Requests The Court To Indicate Provisional Measures, News and Press Release, 11.11.2019.

Kılıçoğlu, Bavver. "Uluslararası Hukukta Soykırım Kavramı", Dicle Üniversitesi, 2016.

Kul, Ömer. "Tarihte Düzenlenen İlk Doğu Türkistan Kurultayi: Hicaz Kurultayi (1-5 Eylül 1954)", Türkiyat Mecmuası 25, no.Bahar(2015): 143-159.

Li, Xiaoxia. "Xinjiang'daki Nüfus Değişiklikleri Analiz Raporu (新疆地区人口变动情况分析报告)", Çin Kaşgar Net (中国喀什网), 2021.

Lindsay, Maizland. "China's Repression of Uyghurs in Xinjiang", Council on Foreign Relations, 2021.

Ting, Liu. "Her düzeyde mahkemelerin işlev konumlandırması üzerine (论各级法院的职能定位)", 中国法院网, 2014.

Bağ, Mustafa. "Uygurlara 'Çin işkencesi': Doğu Türkistan'da neler oluyor?", Euronews, 2020.

Nchamihigo v. Prosecutor, Case No. ICTR-2001-63-A, Judgement (18 March 2010) Paragraf.61, s. 23.

İzbasar, Nureddin. "Doğu Türkistan Raporu", İNSAMER, 2020

Obaid. Ameen İkram, "Soykırım Suçu". Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.

Ochs, Sara. "Cambodia's Genocide Conviction: A Sense of Justice?", Groningen Journal of International Law, 2018.

House of Commons Canada, "The Human Rights Situation Of Uyghurs In Xinjing, China", March 2021.

Prosecutor V. Zdravko Tolimir, Case No. It-05-88/2-A (8 April 2015), Judgement, Paragraf.233, s. 97.

"Doğu Türkistanlı Bilim Insanı Mihriay Erkin, Çin Toplama Kamplarında Yaşamını Yitirdi", Qha, 08.06.2021, https://qha.com.tr/haberler/dogu-turkistanli-bilim-insani-mihriay-erkin-cin-toplama-kamplarinda-yasamini-yitirdi/326413/

"Uygur Din Alimi Muhammed Salih Hacim Toplama Kampında Can Verdi", Kırım Haber Ajansı, 30.01.2018, https://old.qha.com.ua/tr/turk-dunyasi/uygur-din-alimi-muhammed-salih-hacim-toplama-kampinda-can-verdi/165291/

Ramzy, Austin, Chris Buckley. "'Absolutely No Mercy': Leaked Files Expose How China Organized Mass Detentions of Muslims", The New York Times, 16.11.2019, https://www.nytimes.com/interactive/2019/11/16/world/asia/china-xinjiang-documents.html

Robinso, Peter. "Peter Robinson's Summary of Decisions of the International Criminal Tribunal for Rwanda: ICTR Statute, Rules of Procedure and Evidence,Directive on Assignment of Defence Counsel, and Code of Conduct for Defence counsel Annotated", 2020, s. 37.

Robinson, Peter, Peter Robinson's Summary of Decisions of the International Criminal Tribunal for Rwanda : ICTR Statute, Rules of Procedure and Evidence,Directive on Assignment of Defence Counsel, and Code of Conduct for Defence counsel Annotated, 2020, s. 96.

———, Peter Robinson's Summary of Decisions of the International Criminal Tribunal for Rwanda: ICTR Statute, Rules of Procedure and Evidence,Directive on Assignment of Defence Counsel, and Code of Conduct for Defence counsel Annotated, 2020, s. 41.

"Victim-Centered Primary Evidence for the Mass Incarcerations and Immense Rights Violations in the Xinjiang Uyghur Autonomous Region", shahit.biz, 2021.

———, "Xinjiang Victims Database", 2020.

Song, Jianli. "China's Judiciary: Current Issues", Maine Law Review, Vol: 59:6, 2007, s. 147.

Sylvestre Gacumbitsi v. The Prosecutor, Case No. ICTR-2001-64-A, Judgement (7 July 2006) Paragraf. 43.

The Prosecutor v. Brdjanin Case No. IT-99-36-T, Judgement (1 September 2004), Paragraph. 700, s. 248.

The Prosecutor v. Clement Kayishema and Obed Rzindana, Case No. ICTR-95-1-T, (21 May 1999), Paragraph.116, s. 49.

The Prosecutor v. Édouard Karemera & Matthieu Ngirumpatse, Case No. ICTR-98-44-T, Judgement and Sentence (2 February 2012), Paragraph. 1666, s. 300.

The Prosecutor v. Georges Anderson Nderubumwe Rutaganda, Case No.ICTR-96-3-T, Judgement and Sentence (6 December. 1999), Paragraph.51, s. 26.

The Prosecutor v. Georges Anderson Nderubumwe Rutaganda, Case No.ICTR-96-3-T, Judgement and Sentence (6 December 1999), Paragraph. 52, s. 26.

The Prosecutor v. Georges Anderson Nderubumwe Rutaganda, Case No.ICTR-96-3-T, Judgement and Sentence (6 December 1999), Paragraph. 53, s. 26.

The Prosecutor v. Georges Anderson Nderubumwe Rutaganda, Case No.ICTR-96-3-T, Judgement and Sentence (6 December 1999), Paragraph.50, s. 25.

The Prosecutor v. Jean Mpambara, Case No. ICTR-01-65-T, (11 September 2006),Judgement, Paragraph.8, s. 2.

The Prosecutor v. Juvénal Kajelijeli, Case No. ICTR-98-44A-T, Judgment and Sentence (1 December 2003), Paragraph. 808, s. 178.

The Prosecutor v. Juvénal Kajelijeli, Case No. ICTR-98-44A-T, Judgment and Sentence (1 December 2003), Paragraph. 813, s. 179.

The Prosecutor v. Juvénal Kajelijeli, Case No. ICTR-98-44A-T, Judgment and Sentence (1 December 2003), Paragraph. 815, s. 180.

The Prosecutor v. Laurent Semanza, Case No. ICTR-97-20-T, (15 May 2003), Paragraph. 320.

The Prosecutor v. Laurent Semanza, Case No. ICTR-97-20-T, (15 May 2003) Paragraph. 315, s. 94.

The Prosecutor v. Laurent Semanza, Case No. ICTR-97-20-T, (15 May 2003) Paragraph. 319, s. 95.

The Prosecutor v. Laurent Semanza, Case No. ICTR-97-20-T, (15 May 2003) Paragraph. 323, s. 96.

The Prosecutor v. Mikaeli Muhimana, Case No. ICTR-95-1B-T, Judgement (28 April 2005) Paragraph. 514, s. 94.

The Prosecutor v. Milomir Stakic, Case No. IT-97-24-T, Judgemen , 31 July 2003, Paragraph. 524, s. 149.

The Prosecutor v. Niyiramasuhuko et al, Case No. ICTR-98-42-A, Judgement (14 December 2015) Paragraph. 1029, s. 363.

The Prosecutor v. Ntagerura et al, Case No. ICTR-99-46-T, Judgement (25 February 2004) Paragraph. 664, s. 177.

The Prosecutor v. Radislav Krstic, Case No. IT-98-33-A, Judgment (19 April 2004), Paragraph. 20, s. 7.

The Prosecutor v. Radislav Krstic, Case No. IT-98-33-T Judgement (2 August 2001), Paragraph. 590, s. 208.

The Prosecutor v. Radoslav Brdjanin, Case No. IT-99-36-T, Judgement (1 September 2004), Paragraph. 381, s. 153.

The Prosecutor v. Radoslav Brdjanin Case No. IT-99-36-T, Judgement (1 September 2004), Paragraph. 689, s. 245.

The Prosecutor v. Radoslav Brdjanin Case No. IT-99-36-T, Judgement (1 September 2004), Paragraph. 690, s. 246.

The Prosecutor v. Radovan Karadzic, Case No. IT-95-5/18-AR98bis.1, Judgement (11 July 2013), Paragraph. 23, s. 9.

The Prosecutor v. Radovan Karadzic, Case No. IT-95-5/18-AR98bis.1, Judgement (11 July 2013), Paragraph. 49, s. 19.

The Prosecutor v. Radovan Karadzic, Case No. IT-95-5/18-T, Judgement (24 March 2016), Paragraph. 547, s. 207.

The Prosecutor v. Tolimir, Case No. IT-05-88/2-T, Judgement (12 December 2012), Paragraph. 756, s. 333.

The Prosecutor v. Vujadin Prpovic, Ljubisa Beara, Drago Nikilic, Radivoje Miletic, Vinko Pandurevic, Case No. IT-05-88-A (30 January 2015), Judgement, Paragraph 995 and 1909, s. 343 ve 643.

The Prosecutor v. Zdravko Tolimir, Case No. IT-05-88/2-A (8 April 2015), Judgement, Paragraph. 207, s. 85.

The Prosecutor v. Zdravko Tolimir, Case No. IT-05-88/2-A (8 April 2015), Judgement, Paragraph.206, s. 85.

The Prosecutor v. Zdravko Tolimir, Case No. IT-05-88/2-A (8 April 2015), Judgement, Paragraph.209, s. 86.

The Prosecutor v. Zdravko Tolimir, Case No. IT-05-88/2-A (8 April 2015), Judgement, Paragraph.263, s. 111.

The Prosecutor v. Zdravko Tolimir, Case No. IT-05-88/2-A (8 April 2015), Judgement, Paragraph.264, s. 112.

The Prosecutor v. Zdravko Tolimir, Case No. IT-05-88/2-A (8 April 2015), Judgement, Paragraph.595, s. 246.

The Prosecutor v Aloys Simba, Case No. ICTR-2001-76-T, Judgement (13 December 2005), Paragraph. 414, s. 96.

The Prosecutor v Blagojevic & Jokic, Case No. IT-02-60-T, Judgement (17 January 2005), Paragraph. 647, s. 238.

The Prosecutor v Blagojevic & Jokic, Case No. IT-02-60-T, Judgement (17 January 2005), Paragraph. 665, s. 245.

The Prosecutor v Blagojevic & Jokic, Case No. IT-02-60-T, Judgement (17 January 2005), Paragraph. 666, ss. 245–46.

The Prosecutor v Emmanuel Rukundo, Case No. ICTR-2001-70-T, Judgement (27 February 2009), Paragraph. 388, ss. 117–18.

The Prosecutor v Jean-Paul Akayesu, Case No. ICTR-96-4-T, Judgement (2 September 1998), Paragraph. 506, s. 131.

The Prosecutor v Jean-Paul Akayesu, Case No. ICTR-96-4-T, Judgement (2 September 1998), Paragraph. 508, s. 131.

The Prosecutor v Popovic et al, Case No. IT-05-88-T, Judgement (10 June 2010), Paragraph. 1184, s. 452.

Timothy A Grose. "Educating Xinjiang's Uyghurs: Achieving Success Or Creating Unrest, University of Virginia, 2015.

"Türk Dünyasi - Hocalar Devri-Devleti (1678–1755)", Önce Vatan, 30.11.2011, https://www.oncevatan.com.tr/hocalar-devri-devleti-167882111755-makale,27551.html

United Nation, "ICJ – The Gambia v. Myanmar", 22.06.2020.

"Urumçi, Çin'in Atesi ile Yaniyor Çin'de Katliam", https://www.youtube.com/watch?v=B2m8nitkFss,

US Department of State. 2020 Country Reports on Human Rights Practices: Armenia, US Departement of State, 30.03.2021

Uyguri, Muhammed Emin, "(الموت تحت السياط.. واقع المسلمين في السجون الصينية | الجزيرة نت) Kırbaç altında ölüm. Çin hapishanelerindeki Müslümanların gerçeği", 24.06.2018.

Wright, Rebecca, Ivan Watson, Zahid Mahmood, ve Tom Booth. "Torture Inflicted on Uyghurs in Xinjiang Revealed by Chinese Detective in Exile", CNN, 05.10.2021, https://edition.cnn.com/2021/10/04/china/xinjiang-detective-torture-intl-hnk-dst/index.html

Xu, Vicky Xiuzhong, Danielle Cave, James Leibold, Kelsey Munro, and Nathan Ruser. "Front Matter." Uyghurs for Sale: 'Re-Education', Forced Labour and Surveillance beyond Xinjiang. Australian Strategic Policy Institute, 2020. http://www.jstor.org/stable/resrep23090.1.

Yılmaz, Murat. Doğu Türkistan'da Toplama Kampları: Adım Adım Soykırım, İNSAMER, 2020.

Zenz, Adrian. Sterilization, IUDs, and Mandatory Birth Control: The CCP's Campaign to Suppress Uyghur Birthrates in Xinjiang, The Jamestown Foundation, Haziran 2020.

李晓霞,"新疆清真寺的数量变化及管理政策分析", 新疆社会科学院社会学研究所, 20.08.2018.

Doğu Türkistan İnsan Hakları İzleme Derneği (ETHR), 2019 yılında İstanbul'da kurulmuş kâr amacı gütmeyen bir sivil toplum kuruluşudur.

Doğu Türkistanlılar tarafından kurulan ETHR, Çin tarafından işgal edilen, hukukun ve insan haklarının hiçe sayıldığı Doğu Türkistan'da yaşanan hak ihlallerinin, uygulanan baskıcı politikaların ve soykırım sisteminin araştırılması ve gözlenmesi; diasporadaki Doğu Türkistanlılara yönelik hak ihlallerinin ortaya konması amacını taşımaktadır.

ETHR, güvenilir kaynaklar ve tanıklıklar temelinde, insan hakları araştırma yöntemlerini kullanarak yaşanan hak ihlallerini rapor haline getirmeyi ve dünya kamuoyunu bilgilendirmeyi hedeflemekte, bu raporları hazırlarken gerçek verileri kullanmaya, abartılı ve sağlıksız bilgilerden kaçınmaya azami ölçüde dikkat etmektedir.

ETHR
DOĞU TÜRKİSTAN İNSAN HAKLARI İZLEME DERNEĞİ
شەرقىي تۈركىستان ئىنسان ھەقلىرى كۆزىتىش جەمئىيىتى
EAST TURKISTAN HUMAN RIGHTS WATCH ASSOCIATION
مرصد تركستان الشرقية لحقوق الإنسان

T.C Ziraat Bankası
Hesap No: 965-95205015-5001
İban No: TR 2600 0100 0965 9520 5015 5001

Karagümrük Mah. Sarmaşık Sok. No:43 Fatih, İstanbul, Türkiye
www.ethrw.org | info@ethrw.org

Soykırım:
ulusal, etnik, ırksal
veya dinsel bir grubu,
kısmen veya tamamen orta-
dan kaldırmak amacıyla öldürmek,
zarar vermek, yaşam şartlarını
kasten değiştirmek, doğumları
engellemek ve çocukları
zorla bir başka
gruba naklet-
mektir.

Doğu Türkistan İnsan Hakları İzleme Derneği
Karagümrük Mahallesi Sarmaşık Sokak
No:43 Fatih İstanbul
İletişim: 0212 524 69 99
mail: info@ethrw.org
www.ethrw.org